

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2017

Matěj Bejdák

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Matěj Bejdák

**Právní postavení zdravotnického personálu,
zejména Mezinárodního výboru Červeného
kříže, v ozbrojených konfliktech**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Matěj Bejdák**

Vedoucí práce: **JUDr. Mgr. Miroslav Pulgret, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

BEJDÁK, Matěj. *Právní postavení zdravotnického personálu, zejména Mezinárodního výboru Červeného kříže, v ozbrojených konfliktech*. Praha, 2017. 77 s. Bakalářská diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí bakalářské práce JUDr. Mgr. Miroslav Pulgret, Ph.D.

Abstrakt

Cílem této práce je popsat právní postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech. Důraz je kladen na zdravotnický personál Mezinárodního výboru Červeného kříže. Práce se nejprve zabývá právním rámcem ozbrojených konfliktů, jímž je mezinárodní humanitární právo, a to zejména jeho základními principy, působností a odvětvími. Dále jsou popsány úkoly a postavení Mezinárodního výboru Červeného kříže podle mezinárodního práva. Nakonec je popsáno postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech. Jelikož zdravotnický personál patří mezi osoby chráněné Ženevskými úmluvami z roku 1949, je naprostá většina této části práce věnována ochraně, kterou mu mezinárodní humanitární právo poskytuje. Ochrana je rozdělena na ochranu primární (týkající se přímo zdravotnického personálu) a sekundární (týkající se zdravotnických objektů, znaků atd.).

Abstract

The aim of this thesis is to describe the legal status of medical personnel in armed conflicts. An emphasis is laid upon the medical personnel of the International Committee of the Red Cross. The scope of the first part of the thesis is the legal framework governing armed conflicts which is the international humanitarian law; its essential principles, applicability and branches are mainly covered. Further, the thesis describes the status and tasks of the International Committee of the Red Cross within international law. Lastly, the legal status of medical personnel in armed conflicts is described. Since the medical personnel belong among persons protected under the Geneva Conventions of 1949, the vast majority of this part is dedicated to the protection which the international humanitarian law grants to the personnel. The primary (related to the medical personnel themselves) and secondary (related to medical buildings, symbols, etc.) protection is distinguished.

Klíčová slova

Mezinárodní humanitární právo, Mezinárodní výbor Červeného kříže, zdravotnický personál, ozbrojený konflikt, Ženevské úmluvy z roku 1949

Keywords

International Humanitarian Law, International Committee of the Red Cross, medical personnel, armed conflict, Geneva Conventions of 1949

Rozsah práce:

152 357 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. května 2017

Matěj Bejdák

Poděkování

Chtěl bych poděkovat JUDr. Mgr. Miroslavu Pulgretovi, Ph.D. za odborné vedení, vstřícný přístup, cenné rady a pomoc při zpracování této práce. Dále bych chtěl poděkovat svým blízkým za jejich velkou podporu.

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

Zdůvodnění výběru práce

Téma "Právní postavení zdravotnického personálu, zejména Mezinárodního výboru Červeného kříže, v ozbrojených konfliktech" jsem si pro svou bakalářskou práci zvolil, protože je jednak nepochybně velmi aktuální (excesy vůči nemocnicím humanitárních organizací během stále trvajícího konfliktu v Sýrii), jednak kvůli tomu, že rovněž obsahuje výrazný právní aspekt, což je oblast, která je mi blízká. Důraz na právní status zdravotnického personálu Mezinárodního výboru Červeného kříže jsem si vybral, jelikož má tato organizace mezi ostatními podobnými subjekty výjimečné postavení. Má mezinárodněprávní subjektivitu, výrazně se podílela na vzniku právního rámce regulujícího ozbrojené konflikty, stejně tak je výrazný její neformální vliv, a že se jedná o tradiční, historicky etablovaný subjekt netřeba zmiňovat.

Předpokládaný cíl

Cílem práce bude pokusit se zodpovědět zhruba následující výzkumnou otázku: jakou ochranu poskytuje mezinárodní právo zdravotnickému personálu, zvláště pak Mezinárodního výboru Červeného kříže, během ozbrojených konfliktů? Aby bylo možno na takovou výzkumnou otázku dostatečně komplexně odpovědět, bude třeba ji rozdělit do několika dílčích kroků – podotázek, které pak budou zohledněny ve struktuře bakalářské práce samotné. (1) Jaký je právní rámec ozbrojených konfliktů? (2) Jaká je úloha a postavení MV ČK v nich a v mezinárodním právu jako takovém? (3) A konečně, jaký je právní status, a z něj vyplývající ochrana, zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech? Přičemž tato závěrečná podotázka by měla být zodpovězena s ohledem na poznatky plynoucí z předchozích dvou.

Metodologie práce

Z hlediska metodologického se bude jednat o kompilaci, a to jak ze zdrojů primárních, tak sekundárních. Přičemž zdroje jsou dostatečně dostupné a široké na to, aby z nich šlo kompilaci vytvořit. Monografie na toto téma, pokud jsem si vědom, chybí v češtině i v angličtině (což jsou jazyky, kterými vládnu), v tom by mohl být případný přínos mé práce. Vzhledem k tomu by měla být důležitá práce s primárními prameny (jsou velmi dobře dostupné v anglických originálních zněních a též v českých oficiálních překladech), tedy s prameny mezinárodního humanitárního práva, kterými jsou v první řadě mezinárodní smlouvy a jejich dodatky. Při zpracování práce by mi

mělo pomoci, že se budu snažit odpovědět na výše nastíněnou výzkumnou otázku rozdělenou do tří dílčích podotázek. Mou vstupní hypotézou před psaním práce je, že ochrana zdravotnického personálu – individuální i kolektivní, včetně symbolů apod. – je větší než ochrana řadových účastníků boje, tedy že zdravotnický personál je privilegovanou skupinou účastníků (přímých i nepřímých) ozbrojených konfliktů.

Základní charakteristika tématu

Téma „Právní postavení zdravotnického personálu, zejména Mezinárodního výboru Červeného kříže, v ozbrojených konfliktech“ je, jak již bylo řečeno výše, tématem, jež se dotýká teorie mezinárodních vztahů i teorie právní. Jde o téma aktuální, která však má dlouhou tradici – v moderním kontextu již od druhé poloviny 19. století. Tato oblast je regulovaná normami mezinárodního práva veřejného, což znamená, že jejími primárními zdroji jsou prameny mezinárodního práva (mezi ně můžeme příkladmo řadit mezinárodní smlouvy, závazná rozhodnutí některých mezinárodních organizací a právní obyčej). Valná většina primárních pramenů je dobře dostupná, a to v originále i českých překladech. Sekundární zdroje zabývající touto oblastí jsou taktéž početné a dosažitelné, chybí však ucelená monografie či specializovaný odborný časopis, které by ji souhrnně a vyčerpávajícím způsobem pokrývaly. Je zde tudíž prostor pro vytvoření kompilace, jež by shrnovala základní poznatky o tématu.

Předpokládaná struktura práce

Po standardním úvodu bakalářské práce se pokusím popsat metodologické postupy, které budu při psaní práce využívat. Dále se zaměřím na prameny, ze kterých budu při psaní práce čerpat; zhodnotím a popíšu stav primárních pramenů týkajících se tématu (na prvním místě mezinárodní smlouvy a dodatky k nim, statuty mezinárodních organizací, politické deklarace bez právní závaznosti atp.) a pramenů sekundárních – dostupnost a rozsah literatury a časopiseckých článků zabírajících se tématem mé bakalářské práce. Dále bude práce rozdělena do tří částí. (1) Mezinárodní humanitární právo – budou probrána metodologická úskalí tohoto odvětví, stručný popis jeho vývoje, jeho dělení na tzv. haagské a ženevské právo a zejména jeho osobní, věcná a územní působnost. (2) Mezinárodní výbor Červeného kříže – nástin jeho historie, postavení a úkoly v rámci mezinárodního společenství. (3) Právní postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech – závěrečná část práce, jež bude jakousi syntézou předchozí dvou částí aplikovanou na zdravotnický personál.

Základní literatura

ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní humanitární právo*. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-185-7.

FUCHS, Jiří. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb, 2007. ISBN 978-80-7278-424-0.

BÍLKOVÁ, Veronika (ed.). *Mezinárodní humanitární právo – vznik, vývoj a nové výzvy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-35-0.

MULINEN, Frédéric de. *Příručka mezinárodního humanitárního práva pro ozbrojené síly*. Praha: Magnet-Press, 1991. ISBN 80-854-3430-X.

BAJGAR, Jiří. *Haagské úmluvy v systému mezinárodního práva*. Praha: Správa sociálního řízení FMO, 1993. ISBN 80-854-6941-3.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo veřejné*. V Praze: C.H.Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-728-9.

SOLIS, Gary D. *The law of armed conflict: international humanitarian law in war*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. ISBN 978-0-521-87088-7.

ROGERS, A. *Law on battlefield*. Manchester: Manchester University Press, 2004. ISBN 07-190-6136-9.

GILL, Terry a Dieter FLECK (eds.). *The handbook of the international law of military operations*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-954589-6.

FLECK, Dieter a Michael BOTHE. *The handbook of international humanitarian law*. New York: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-019-9232-505.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. MEZINÁRODNÍ HUMANITÁRNÍ PRÁVO.....	4
1.1 ODVĚTVÍ MEZINÁRODNÍHO HUMANITÁRNÍHO PRÁVA.....	11
1.1.1 <i>Pravidla vedení bojových operací (haagské právo)</i>	12
1.1.2 <i>Ochrana obětí ozbrojených konfliktů (ženevské právo)</i>	17
1.2 PŮSOBNOST NOREM MEZINÁRODNÍHO HUMANITÁRNÍHO PRÁVA	20
1.2.1 <i>Věcná</i>	20
1.2.2 <i>Osobní</i>	27
1.2.3 <i>Teritoriální</i>	29
1.2.4 <i>Časová</i>	30
2. MEZINÁRODNÍ VÝBOR ČERVENÉHO KŘÍŽE	32
2.1 HISTORIE.....	32
2.2 MEZINÁRODNÍ HNUTÍ ČERVENÉHO KŘÍŽE A ČERVENÉHO PŮLMĚSÍCE	34
2.3 POSTAVENÍ V MEZINÁRODNÍM PRÁVU	36
2.4 ÚKOLY PODLE MEZINÁRODNÍHO PRÁVA.....	37
3. PRÁVNÍ POSTAVENÍ ZDRAVOTNICKÉHO PERSONÁLU V OZBROJENÝCH KONFLIKTECH.....	39
3.1 DEFINICE.....	39
3.2 OCHRANA	43
3.2.1 <i>Primární</i>	43
3.2.2 <i>Sekundární</i>	46
ZÁVĚR.....	53
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE.....	56
SEZNAM ZKRATEK	65
SEZNAM TABULEK.....	65

Úvod

Excesy vůči nemocnicím během ozbrojených konfliktů, které v současnosti probíhají, svědčí o tom, že ochrana zdravotnického personálu je veskrze aktuální téma. Jako příklad lze uvést incidenty, které se v poslední době staly v Afghánistánu¹, Sýrii² či na Ukrajině³. Nepochybně důležitým aspektem ochrany zdravotnického personálu je její právní stránka. Právě tou se budu zabývat v této bakalářské práci. Abych však mohl popsat, jak je zdravotnický personál chráněn, musím k tématu přistoupit širěji; tedy se věnovat právnímu postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech.

Důraz na zdravotnický personál Mezinárodního výboru Červeného kříže jsem zvolil z několika důvodů. Mezi ostatními humanitárními organizacemi, jako jsou např. Lékaři bez hranic, má výsadní postavení: je subjektem mezinárodního práva a jsou mu svěřeny specifické úkoly v oblasti ozbrojených konfliktů. Má výrazný vliv na vznik právního rámce ozbrojených konfliktů. Významný je rovněž jeho neformální vliv – mimo jiné jsou pod jeho záštitou vydávány odborné i populárně naučné publikace.

Cílem této práce je uceleně popsat problematiku právního postavení zdravotnickému personálu, zvláště pak Mezinárodního výboru Červeného kříže, během ozbrojených konfliktů. K tomu by mi mělo pomoci zodpovězení tří výzkumných otázek: (1) Jaký je mezinárodněprávní rámec ozbrojených konfliktů? (2) Jaká je úloha a postavení Mezinárodního výboru Červeného kříže v ozbrojených konfliktech a v mezinárodním právu jako takovém? A (3) jaký je právní status, a z něj vyplývající ochrana, zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech? Výzkumné otázky tvoří základní rámec pro strukturu této práce a jejich postupné vyřešení by mi mělo umožnit dospět k cíli práce dostatečně komplexně.

Odpověď na první výzkumnou otázku by měla vyplynout z první věcné části této práce, jež se bude zabírat mezinárodním humanitárním právem – právě mezinárodní humanitární právo je totiž těžištěm regulace ozbrojených konfliktů. V této části práce bude třeba vyjasnit, na jaké situace, na jakém území, v jakém časovém období a na jaké osoby se právní rámec úpravy ozbrojených konfliktů aplikuje. Jinými slovy, bude třeba věnovat se působnosti norem mezinárodního humanitárního práva. Před tím však bude

¹ Příkladem je útok na nemocnici Lékařů bez hranic v Kundúzu z prosince roku 2015, jenž stál 42 životů (Johnston, 2015).

² Např. Reeve (2017) uvádí, že mezi červnem a říjnem 2016 byly nemocnice v Aleppu zasaženy 73krát.

³ Např. na počátku roku 2015 zasáhly dělostřelecké granáty nemocnici v Doněcku (Kearney, 2015).

nutno věnovat se obecnější charakteristice mezinárodního humanitárního práva: vymezit jej, vyjasnit některé terminologické nejasnosti, popsat jeho základní principy a odvětví, na která se dělí.

Druhou výzkumnou otázku se implicitně pokusím zodpovědět v druhé věcné části práce. Nejprve krátce popíši historický vývoj, který předcházel zformování Mezinárodního výboru Červeného kříže, jak ho známe dnes, a poté jeho postavení v Mezinárodním hnutí Červeného kříže. To by mělo pomoci plně zasadit do perspektivy jeho postavení v mezinárodním právu a úkoly, které mu mezinárodní právo svěřuje; což jsou témata, jež tvoří těžiště celé druhé části práce stejně jako druhé výzkumné otázky.

Třetí výzkumná otázka tvoří jádro analyzované problematiky. Odpověď na ni by měla vyplynout zejména z poslední třetí věcné části této práce, která popíše samotné postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech. V první řadě se budu věnovat vymezení zdravotnického personálu. A poté tomu, jak je právem chráněn během ozbrojených konfliktů. Tato poslední část práce, respektive poslední výzkumná otázka, bude vypracována s ohledem na poznatky plynoucí z předchozích částí.

Z metodologického hlediska bude tato práce postavena na deskripci. Pokusím se systematicky od obecnějšího ke konkrétnějšímu popsat platnou právní úpravu. Budu při tom vycházet z primárních i sekundárních pramenů.

Primárními prameny jsou v případě této práce mezinárodní smlouvy, zákony a rozhodnutí mezinárodních soudů. Prvně jmenované jsou dobře dostupné buď v češtině (je-li Česká republika jejich signatářem), či alespoň v anglickém originálu. Judikatura mezinárodních soudů není v českém překladu v zásadě k dispozici – proto při práci s ní bude třeba vycházet z anglických originálních textů – ale je snadno dostupná. Při analýze mezinárodních smluv bude třeba přistoupit k jejich interpretaci. Budu používat standardní metody výkladu. K nim náleží metoda gramatická (jazyková) vycházející čistě z textu dané právní normy; systematická, jež bere do úvahy místo právní normy v textu a systému mezinárodní smlouvy, v níž se ona právní norma nachází; a logická vycházející z logických postupů jako je např. argumentace opakem (Gerloch, 2013, s. 134-137). Vzhledem k zaměření této práce budu nejčastěji vykládat Ženevské úmluvy z roku 1949 a Dodatkové protokoly I a II z roku 1977. Vodítkem k tomu mi budou komentáře k nim vydané pod záštitou Mezinárodního výboru Červeného kříže.

Ze sekundárních pramenů vztahujících se k tématu této práce budu především využívat odborné knihy a články v odborných periodících. Jsou opět dobře dostupné, a to v češtině, slovenštině i angličtině (což jsou jazyky, které ovládám). Základním pramenem budou monografie zabývající se mezinárodním humanitárním právem (toto označení používají pro své tituly čeští autoři), respektive právem ozbrojených konfliktů (časté označení v angličtině). Je třeba zmínit, že mnoho titulů, se kterými budu pracovat, vydal Mezinárodní výbor Červeného kříže.⁴ Na druhou stranu není, pokud je mi známo, v češtině, slovenštině ani v angličtině k dispozici monografie zabývající se právním postavením zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech. Kromě knih budu moci vycházet také z článků vycházejících v odborných časopisech, jako jsou mimo jiné *International Review of the Red Cross*, *Vojenské rozhledy* nebo *Journal of Peace Research*.

⁴ Mezi nejvýznamnější publikace vydané pod záštitou Mezinárodního výboru Červeného kříže patří již zmíněné komentáře k Ženevským úmluvám a Dodatkovým protokolům I a II a sbírka obyčejových pravidel *Customary international humanitarian law* autorů Henckaertse a Doswald-Beckové z roku 2005 (Bílková, 2006, s. 1218). Se všemi těmito publikacemi budu v této práci pracovat.

1. Mezinárodní humanitární právo

Pravidla mezinárodního práva regulující válečné střety se tradičně dělí na právo na válku (*ius ad bellum*), které se zabývá otázkou, za jakých okolností je dovoleno vést válku, a na právo ve válce (*ius in bello*), které upravuje její průběh neohledně na to, jak byla rozpoutána (Seidl-Hohenveldern, 2006, s. 347-350).

Až do první světové války patřilo mezi základní práva státu právo na válku; tedy právo sáhnout ke zbrani v případě vymáhání nároků vůči jinému státu, při provádění své zahraniční politiky či při řešení mezinárodních sporů. Po první světové válce ale došlo k obratu a toto právo bylo omezováno a posléze zrušeno. Briand-Kelloggův pakt z roku 1928 jako první obsahoval zákaz útočné války. (Potočný a Ondřej, 2011, s. 448) V článku 2 odstavci 4 Charty Spojených národů z roku 1945 je pak zakotvena zásada zákazu použití síly v mezinárodních vztazích (*prohibition of the use of force*). V současnosti má tato zásada podle Cortena (2010, s. 5) dokonce povahu mezinárodního obyčeje. Je tudíž závazná pro každý stát – neohledně na to, zda je či není členem OSN.⁵

Zásada zákazu použití síly ale není absolutní. Detterová (2000, s. 82-103) popisuje případy, které mohou (přínejmenším podle jednajícího státu) ospravedlňovat použití síly: (1) Stát ji může použít k tomu, aby znovunabyl území, které protiprávně drží jiný stát.⁶ (2) Legitimní může být přiměřené stíhání nepřátel poté, co byl odražen jejich útok.⁷ (3) Článek 51 Charty OSN potvrzuje tradiční právo států na sebeobranu.⁸ (4) Tradičně ospravedlňovaly použití síly represálie, což jsou odvetná opatření reagující na předchozí protiprávní chování státu, který jimi má být dotčen. Je však velmi sporné, zda tomu tak je i nadále. Pokud skutečně ano, pak ovšem jen na přechodnou dobu a za podmínky, že mezinárodní společenství je k danému protiprávnímu chování

⁵ Zda jsou nepsaná obyčejová pravidla závazná také pro mezinárodní organizace, je sporná otázka, kterou doposud nauka jednoznačně nezodpověděla. Avšak převládá názor, že závazná jsou. (Malenovský, 2014, s. 170-171)

⁶ Takto argumentovala Indie, když v roce 1961 anektovala portugalskou kolonii Goa. Roku 1982 stejný argument použila Argentina před zabráním Falkland a rovněž Velká Británie, když je znovudobývala. V neposlední řadě bylo takto argumentováno během operace Pouštní bouře v roce 1990 při znovudobývání Kuvajtu anektovaného Irákem.

⁷ Generál Jackson stíhal indiány, kteří napadli americké území, až na tehdy španělskou Floridu.

⁸ K tomuto dodávám, že podmínkami legální sebeobrany se široce zabíral Mezinárodní soudní dvůr v rozsudku *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* (1986).

netečné.⁹ (5) Důvodem, který ospravedlňuje použití síly, je také souhlas dotčeného státu.¹⁰ (6) Porušení kogentních pravidel mezinárodního práva, přinejmenším zákazu genocidia, může být dalším důvodem pro legitimní použití síly, jestliže OSN nereaguje dostatečně rychle. (7) K legitimizaci použití síly bylo argumentováno také některými druhy intervencí.¹¹ (8) Jako důvod pro spravedlivé použití síly bylo též používáno právo na sebeurčení. A (9) použití síly bylo historicky omlouváno neodpovědností za menší skupiny jednotlivců, kteří odešli válčit do jiného státu jako dobrovolníci – stát byl odpovědný jen za velké organizované skupiny dobrovolníků.¹²

Vzhledem k tomu, že se mezinárodní právo pokouší o úplné vymýcení válečných střetů,¹³ začali někteří autoři namísto pojmu právo ve válce (*ius ad bellum*) používat spojení právo proti válce (*ius contra bellum*) nebo mírové právo (Bílková, 2007, s. 19).

Po zavedení zákazu použití síly se objevily názory, podle kterých již nadále neplatila tradiční pravidla *ius in bello*. Podle takových názorů je absurdní, aby byla poskytována ochrana plynoucí z pravidel válečného práva státu, který protiprávně započal útočnou válku. Dále bylo argumentováno, že nelze aplikovat pravidla vytvořená v době, kdy byla válka považována za všeobecně legální, na ozbrojené akce zaštitěné Radou bezpečnosti OSN. Tyto názory nicméně vyvrátila teorie i praxe. I po druhé

⁹ Represálie (ale nenásilné v podobě zmrazení účtů) použily USA proti Íránu v roce 1980, když byl zajat americký diplomatický personál. K tomu dodávám, že tímto případem se zabýval i Mezinárodní soudní dvůr v rozsudku *Case Concerning U.S. Diplomatic and Consular Staff in Tehran (U.S. v. Iran)* (1980).

¹⁰ Souhlasem Afghánistánu argumentoval Sovětský svaz během války v 80. letech. K tomu dodávám, že stejná argumentace byla použita na ospravedlnění invaze do Československa v roce 1968. Podle Mitchella (1972, s. 190) se ji Sovětský svaz navíc pokoušel legitimizovat Brežněvovou doktrínou omezené suverenity.

¹¹ Jako humanitární či preventivní byly ospravedlňovány vojenské operace NATO na území bývalé Jugoslávie v roce 1999; tato intervence měla sloužit také jako sankce; zároveň bylo argumentováno porušením kogentního zákazu genocidy. Svou intervenci v Nikaragui v 80. letech 20. století ospravedlňovaly USA tím, že je v zájmu samotné Nikaragui – Detterová mluví o „*patronising intervention*“. K tomu dodávám, že tímto případem se zabýval též Mezinárodní soudní dvůr v již zmíněném rozsudku *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* (1986).

¹² Jednalo se o v praxi sporné případy. Mezi nejkontroverznější patří expedice čínských dobrovolníků v průběhu války v Koreji v 50. letech 20. století.

¹³ Jak uvádí Ziegler (1987, s. 162), přesnější by bylo říci, že se o to pokouší mezinárodní společenství prostřednictvím mezinárodního práva jako nástroje. Jde toho podle něj docílit dvěma prostředky: (1) kodifikací již akceptovaných norem nebo (2) prosazením norem novým a následným vytvořením prostředí pro to, aby byly akceptovány a dodržovány i v časech krize. Myslím si nicméně, že Zieglerův první prostředek není vymezen bezchybně – opomíjí, že normy mezinárodního práva mohou být závazné ještě před tím, než jsou smluvně kodifikovány, mají-li povahu mezinárodního obyčeje.

světové válce proběhlo mnoho ozbrojených konfliktů.¹⁴ Často přitom nebylo snadné určit agresora.¹⁵ Rada bezpečnosti OSN, která je výlučně oprávněna určit, zda došlo k agresí a kdo je agresorem, totiž v některých případech nebyla schopna pro rozdílné názory jejích členů přijmout rozhodnutí. Proto přetrvává zájem mezinárodního společenství na tom, aby byly podle zásady humanity regulovány všechny ozbrojené konflikty, ať už legální anebo ne. *Ius in bello* si tak zachovalo svou pozici a je nadále důležitou součástí mezinárodního práva. (Potočný a Ondřej, 2011, s. 449-451)

Pro *ius in bello* se začalo po 2. světové válce používat označení mezinárodní humanitární právo.¹⁶ Jako synonyma k tomuto termínu se též používají označení právo ozbrojených konfliktů či válečné právo.¹⁷ (Bílková, 2007, s. 15) Označení právo ozbrojených konfliktů je nicméně přesnější než válečné právo. Normy tohoto právního odvětví jsou totiž – jak bude detailněji popsáno níže – aplikovatelné nejen na mezistátní ozbrojené konflikty, ale i na vnitrostátní konflikty. (Čepelka a Šturma, 2008, s. 735-736)

Mezinárodní humanitární právo bývá chápáno ve třech pojetích, která se liší podle toho, jak široké rozpětí právních norem pod tento pojem zařazují:

Podle užšího pojetí se jím rozumí ty právní normy, které během ozbrojeného konfliktu chrání jeho oběti. Jedná se o normy tzv. ženevského práva (viz níže). Toto pojetí je ze všech tří nejstarší. (Bílková, 2007, s. 15)

¹⁴ Jednalo se o mezistátní konflikty (např. Irák s Íránem), konflikty spojené s dekolonizací (např. v portugalských koloniích v Africe), občanské války (např. Angola), pokusy o odtržení části státu s následným vytvořením státu nového (např. odtržení Slovinska a Chorvatska od jugoslávské federace) atd.

¹⁵ Jako např. během opakovaných konfliktů mezi Izraelem a s ním sousedícími arabskými státy.

¹⁶ Stalo se to na popud představitelů Mezinárodního výboru Červeného kříže, zejména Jean Picteta.

¹⁷ Jak uvádějí Ondřej et al. (2010, s. 8-10), některá pojetí ovšem pojmy mezinárodní humanitární právo, (tradiční) válečné právo a právo ozbrojených konfliktů obsahově rozlišují.

Mezinárodní humanitární právo ve středně širokém pojetí definují Sassòli et al. (1999, s. 67) jako soubor právních norem, jež omezují používání násilí v ozbrojených konfliktech tím, že:

- (1) chrání osoby, které se přímo neúčastní nepřátelství, ať už se ho neúčastní od počátku¹⁸ nebo se ho nadále neúčastní¹⁹; a
- (2) omezuje násilí na nejnižší možnou mez nezbytnou k tomu, aby bylo dosaženo cíle konfliktu; zároveň platí, že jediným přípustným cílem konfliktu je oslabit vojenský potenciál protivníka, a to nehledě na příčiny, pro které konflikt vypukl.

Je třeba podotknout, že Fuchs (2007, s. 10) podobnému vymezení vytýká, že nereflektuje dvě skutečnosti: Mezinárodní humanitární právo ukládá státům některé závazky, jež mají být plněny ještě před vypuknutím ozbrojeného konfliktu – v zásadě mají povahu přípravy na závazky, které platí za ozbrojeného konfliktu. A dále ukládá některé povinnosti, které státy mají i po skončení ozbrojeného konfliktu – např. pravidla pro zacházení s válečnými zajatci platí až do konečné repatriace. Uvedené námitky jsou jistě relevantní, ale pro účely této práce je lze pominout, neboť Fuchs upozorňuje pouze na okrajové případy – tedy na nepřesnost, nikoli na zásadní věcnou nesprávnost předmětného vymezení. Ostatně i tyto okrajové případy budou níže krátce popsány.

Nejširší pojetí považuje mezinárodní humanitární právo za soubor mezinárodněprávních norem, které zajišťují respektování a plný rozvoj lidských bytostí. Jedná se o normy jednak mezinárodního humanitárního práva podle středně široké definice neboli práva ozbrojených konfliktů, jednak mezinárodního práva lidských práv.²⁰ Toto pojetí není tak rozšířené jako pojetí středně široké. (Ondřej et al., 2010, s. 8)

¹⁸ Typicky civilisté.

¹⁹ Váleční zajatci, zranění, nemocí a další.

²⁰ Mezinárodní humanitární právo ve středně širokém pojetí a mezinárodní právo lidských práv mají stejný cíl: ochranu lidského života, zdraví a důstojnosti. Jedná se ale o samostatná odvětví – třebaže dochází k jejich překrývání. Prvně uvedené se v zásadě aplikuje za ozbrojených konfliktů (výjimky viz níže), druhé v době míru (za ozbrojených konfliktů může být jejich působnost pozastavena či omezena, vyjma nejzákladnějších lidských práv). (Ondřej et al., 2010, s. 36) Tento pohled potvrdil i Mezinárodní soudní dvůr v poradním posudku *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory* (2004, bod 106).

V této práci bude nadále používáno středně široké vymezení mezinárodního humanitárního práva, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, je to vymezení nejrozšířenější. Zadruhé, pro účely této práce je svým rozsahem poměrně vhodné. Nejširší vymezení obsahuje i mezinárodní právo lidských práv, které stojí mimo rámec této práce. Středně široké vymezení zahrnuje též haagské právo, kterým se tato práce také příliš nezabývá. Čistě obsahově je tak úzké vymezení – tj. jen ženevské právo, jež tvoří jádro této práce – nejvhodnější. Avšak právě pro jeho rozšířenost jsem se rozhodl používat středně široké vymezení. V následujícím textu se proto pojem mezinárodní humanitární právo vždy používá ve smyslu jeho středně široké definice.

Jak již bylo implicitně popsáno výše, mezinárodní humanitární právo je odvětvím mezinárodního práva.²¹ Je jeho integrální součástí a sdílí jeho hlavní charakteristiky. Dokonce se jedná o jeho vůbec první kodifikované odvětví. Má však oproti ostatním odvětvím mezinárodního práva některé specifické rysy. Prvním z nich je předmět úpravy – mezinárodní humanitární právo upravuje situace extrémního násilí. Specifičtí jsou také adresáti jeho norem, kterými jsou mnohdy vojáci. Tomu jsou přizpůsobeny metody regulace, které jsou v něm využívány; často se uplatní zásada, že co není dovoleno, je zakázáno. (Fuchs, 2007, s. 12-13)

Z výše uvedené definice lze odvodit základní principy, na kterých mezinárodní humanitární právo ve středně širokém pojetí stojí. Různí autoři je však pojímají odlišně. Výcvikové materiály a příručky pro ozbrojené síly²² a teoretické mezinárodního práva²³ mnohdy tyto zásady vymezují rozdílně. Rozhodl jsem se vyjít z výčtu, který uvádí Rogers (2004, s. 3), protože jeho knihu považuji za kvalitní syntézu akademické práce s praktickou příručkou; ostatně sám je generálmajorem Britských ozbrojených sil a zároveň přednáší na Cambridgeské univerzitě. Rogers píše o principu humanity (lidskosti), principu vojenské nutnosti, principu rozlišování a principu proporcionality (přiměřenosti).

²¹ Přesněji řečeno mezinárodního práva veřejného. Malenovský (2014, s. 15) ho definuje jako „soubor právních norem, které zajišťují mírovou existenci a plynulý vývoj mezinárodního společenství.“ Mezinárodní právo veřejné je třeba odlišit od mezinárodního práva soukromého, které upravuje mezinárodní soukromoprávní vztahy osob podléhajících suverénní státní moci. Tyto soukromoprávní vztahy podléhají jurisdikci dvou a více států, přičemž mezinárodní právo soukromé určuje, jaké právní normy budou v konkrétním případě aplikovány. (Malenovský, 2014, s. 34-35)

²² Příkladem může být Mulinenova *Příručka mezinárodního humanitárního práva pro ozbrojené síly* (1991). Dodnes ji využívá Armáda České republiky.

²³ Ani nauka mezinárodního práva není v tomto ohledu jednotná. Srov. např. na jedné straně pojetí podle Potočného a Ondřeje (2011, s. 453-454) a na druhé straně podle Sassòliho et al. (1999, s. 67-68).

Princip humanity (lidskosti) je základním principem, z kterého ostatní vyvěrají. Plyne z něj, že každá lidská bytost má inherentní hodnotu a důstojnost. Je úzce spjat s koncepty lidské rovnosti a ochrany civilistů. (Fast, 2016, s. 112-113) Princip lidskosti je vyjádřen v tzv. Martensově klauzuli. Poprvé byla tato klauzule obsažena v preambuli Úmluvy o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1899.²⁴ Její modernější verze byla zakomponována do článku 1 odst. 2 Dodatkového protokolu I: „V případech, které neupravuje tento Protokol nebo jiné mezinárodní dohody, zůstávají civilní osoby a kombatanți pod ochranou a v rámci působnosti zásad mezinárodního práva vyplývajících z ustálených obyčejů, ze zásad lidskosti a z požadavků společenského svědomí.“ Zabýval se jí mimo jiné Mezinárodní soudní dvůr ve svém poradním posudku *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (1996, bod 78). Považuje ji za efektivní způsob, jak čelit rychlému rozvoji na poli vojenských technologií. Slova soudního dvora nelze dle mého názoru vykládat jinak, než že se jedná o jakousi bezpečnostní pojistku pro případ, kdy bude vyvinut nový typ zbraně způsobující utrpení neúměrné jeho vojenské hodnotě. Právní regulace nemůže reagovat okamžitě, ale přesto i v mezidobí, než k ní dojde, bude v zásadě zakázáno onu zbraň používat, protože způsobuje nadměrné utrpení.

Princip vojenské nutnosti byl poprvé vyjádřen v Liberově kodexu z roku 1863, jenž stanovil během války Severu proti Jihu závazná pravidla pro chování unionistických vojsk. Podle tohoto principu jsou povoleny pouze takové prostředky bojové činnosti, které jsou nezbytné k zabezpečení cíle ozbrojeného konfliktu. (Schmitt, 2010, s. 801) Jak bylo uvedeno výše, jediným přípustným cílem ozbrojeného konfliktu je oslabení vojenského potenciálu druhé strany ozbrojeného konfliktu.

Princip rozlišování určuje, co je legitimním cílem bojové činnosti. Stranám ozbrojeného konfliktu z něj vyplývá povinnost rozlišovat zaprvé mezi vojenskými osobami a civilisty a zadruhé mezi vojenskými objekty a civilními objekty. Útočit (lhotejno zda v ofenzivě nebo defenzivě) je dovoleno jen na osoby, respektive objekty, vojenské.²⁵ Toto oprávnění ale není absolutní: je zakázáno útočit na osoby vyřazené z boje (*hors de combat*), tedy na zajaté, zraněné či nemocné. Tyto chráněné osoby však

²⁴ Stalo se tak na popud profesora von Martense, člena ruské delegace na haagských mírových konferencích z roku 1899 (Ticehurst, 1997, s. 125).

²⁵ S výjimkou duchovního a zdravotnického personálu – k tomu detailněji viz poslední část této práce.

ochranu ztratí pro dobu, kdy se přímo účastní bojů.²⁶ Strany konfliktu mají dále povinnost vyhnout se ztrátám na životech civilistů a škodám na civilním majetku. Není-li to objektivně možné, tak musejí takové ztráty či škody minimalizovat. Tomuto požadavku musejí přizpůsobit svůj výběr způsobů a prostředků boje.²⁷ (Jukl, 2011, s. 180)

Na princip proporcionality (přiměřenosti) lze pohlížet jako na pokus vyvážit princip humanity a princip vojenské nutnosti. Zakazuje způsobování nepřiměřených kolaterálních ztrát. Kolaterální ztráty spočívají v zasažení civilních cílů – ať již osob nebo objektů. Přiměřenost se hodnotí ve vztahu ke konkrétním vojenským cílům. Je tedy zakázáno provádět vojenské operace, jejichž negativní následky (ve smyslu kolaterálních ztrát) zjevně převyšují jejich vojenský přínos. (Rogers, 2004, s. 17-20) Solis (2010, s. 277) uvádí příklady, které princip přiměřenosti dobře ilustrují. Tento princip nebude porušen, pokud svrhne těžký bombardér několikátunový náklad bomb na osamocené nepřátelské odstřelovače uprostřed neobydlené pouště (ale z vojenského hlediska se bude jednat o plýtvání municí). Bude-li však odstřelovač v sirotčinci plném dětí, pak může být nepřiměřené použití jediného ručního granátu. Naopak, i značné kolaterální civilní ztráty mohou být v souladu s tímto principem – např. při bombardování klíčové zbrojovky, v níž pracují civilní zaměstnanci.

Fuchs (2007, s. 20), který z těchto principů v zásadě také vychází, k nim přidává ještě pátý: princip rovných závazků válčících stran. Z něj plyne, že všechny strany ozbrojeného konfliktu mají stejné povinnosti a jsou jimi vázány stejnou měrou. Tyto povinnosti nezávisí na objektivní charakteristice konkrétního konfliktu (ve smyslu jeho příčin, povahy, rozsahu či délky) ani na tom, jak je charakterizován (válka spravedlivá nebo nespravedlivá, omezená nebo totální atp.), a to ať už stranami konfliktu nebo třetími subjekty. Musí je tedy stejně dodržovat agresor i oběť jeho útoku, která se legitimně brání. Tento princip jsem se rozhodl zařadit k výčtu podle Rogerse,

²⁶ Přímá účast bývá vymezována za pomoci tří kritérií, která musejí být splněna současně: (1) Konkrétní čin musí dosáhnout určitého prahu škodlivosti, tj. musí být způsobilý uškodit druhé straně konfliktu, případně způsobit smrt či zranění chráněné osobě nebo škodu na chráněném objektu; (2) musí existovat příčinná souvislost mezi oním činem a škodou vzniklou druhé straně konfliktu; a (3) účelem činu je podpořit jednu stranu konfliktu, zatímco druhé má uškodit. (Jukl, 2010, s. 170) Tato kritéria, podle mého názoru, nebude splňovat např. práce ve zbrojovce. Naopak činnost leteckého návodčího už ano.

²⁷ Podle mého názoru je dobrým příkladem podle této zásady nedovoleného bojového prostředku (až na výjimečné situace) kazetová munice. Její vlastnění ostatně v zásadě zakazuje Úmluva o zákazu kazetové munice z roku 2008, již je Česká republika vázána – na rozdíl od USA, Ruské federace, Čínské lidové republiky a dalších.

protože reflektuje skutečnost, že mezinárodní humanitární právo je svým charakterem *ius in bello*, pro které jsou irelevantní příčiny ozbrojeného konfliktu.

Jak uvádějí Sassòli et al. (1999, s. 68), zároveň z výše uvedené definice mezinárodního humanitárního práva plynou i omezení, která jsou jeho inherentní součástí: Zaprvé nezakazuje použití násilí. Zadruhé nechrání úplně každého, kdo je ozbrojeným konfliktem zasažen.²⁸ Zatřetí nijak nerozlišuje ozbrojené konflikty podle jejich účelu. Začtvrté žádné ze stran konfliktu nezakazuje přemoci stranu druhou. A konečně zapáté je postaveno na předpokladu, že se strany konfliktu chovají na základě svých racionálně určených cílů. Druhé omezení nicméně není, myslím si, formulováno příliš přesně. Přinejmenším z principu humanity totiž plyne, že každý jednotlivec je alespoň nějak chráněn, byť by se jednalo o ochranu minimální (zachování lidské důstojnosti).

1.1 Odvětví mezinárodního humanitárního práva

Mezinárodní humanitární právo se tradičně dělí na dvě odvětví: na právo haagské a právo ženevské. Haagské právo obsahuje pravidla vedení bojových operací. Určuje dovolené prostředky vedení války a určuje rámec pro vedení vojenských operací. Obsahem ženevského práva je ochrana obětí ozbrojených konfliktů. (Fuchs, 2007, s. 17)

Obě odvětví nebyla nikdy zcela oddělena. Od druhé poloviny 20. století je trend dokonce takový, že dochází k jejich sbližování a prolínání. V praxi se to projevuje tím, že příslušné mezinárodní smlouvy obsahují pravidla, která patří jak do haagského, tak do ženevského práva. (Bílková, 2007, s. 22) Někteří autoři, jako např. Detterová (2000, s. 159), tvrdí, že tento trend došel tak daleko, že v současnosti již nelze obě odvětví oddělovat.

Dalším novým trendem je zařazování newyorského práva jako třetího odvětví. Existují jeho různě široká pojetí, ale obecně lze říci, že jeho úkolem je zajistit realizaci a aplikaci obou starších odvětví. Pro tento účel zavádí různé kontrolní a sankční mechanismy. (Bílková, 2007, s. 23) Newyorskému právu se v této práci nebudu blíže věnovat, protože nesouvisí s jejím cílem. Právo haagské a (zvláště) ženevské s ním naopak souvisí úzce, jelikož z nich přímo vyplývá postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech – pokud bych se jimi alespoň v krátkosti nezabýval, nebylo by možné zodpovědět výzkumné otázky, které si kladu.

1.1.1 Pravidla vedení bojových operací (haagské právo)

Osoby, které se účastní ozbrojených konfliktů nebo které jsou jimi zasaženy, se v zásadě dělí na kombatanaty a civilní osoby. Určení, do které kategorie konkrétní jedinec spadá, je klíčové. Plyne z něj jeho právní status (postavení) v ozbrojeném konfliktu. Z toho statusu pak plynou jeho práva a povinnosti (pro tuto práci je klíčová zejména úroveň ochrany poskytované právem) a také právní následky jeho chování. (Ipsen, 2008, s. 79)

Za kombatanaty jsou obecně považováni příslušníci ozbrojených sil strany ozbrojeného konfliktu. Výjimkami jsou zdravotnický a duchovní personál ozbrojených sil.²⁹ Ozbrojené síly se skládají ze všech organizovaných ozbrojených sil, skupin a jednotek, které jsou pod velením osob odpovědných příslušné straně ozbrojeného konfliktu za jednání svých podřízených. Aby se jednalo o ozbrojené síly, musí podléhat vnitřnímu disciplinárnímu systému, který bude prosazovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva. (Článek 43 odst. 1 a 2 Dodatkového protokolu I) Kalshoven a Zegveldová (2001, s. 87) připomínají, že se tedy – pokud jsou splněny uvedené podmínky – nečiní žádný rozdíl mezi státními (pravidelnými) ozbrojenými silami a guerillovými, nepravidelnými ozbrojenými silami povstaleckých a národněosvobozeneckých hnutí. Kombatanaty nejsou, a nárok na status válečného zajatce nemají, vyzvědači a žoldnéři (články 46 a 47 Dodatkového protokolu I).

Se statusem kombatanta je spojeno oprávnění přímo se účastnit nepřátelských akcí a nárok na případný status válečného zajatce (článek 43 odst. 2 a článek 44 odst. 1 Dodatkového protokolu I).³⁰ Kombatanti mohou být legitimně cílem útoku druhé strany ozbrojeného konfliktu, a to i mimo službu (Rogers, 2004, s. 31). Jejich násilné činy, neporušují-li mezinárodní humanitární právo, jsou kryty trestněprávní imunitou pro vnitrostátní i mezinárodní právo. Jednání, jež by v míru naplňovalo všechny znaky skutkové podstaty např. vraždy, tudíž nebude obecně vzato trestné, dopustí-li se ho během ozbrojeného konfliktu kombatant na kombatantovi protistrany. (Dinstein, 2004, s. 30-31)

²⁸ V anglickém originálu: „[I]t can not [sic] protect all those affected by an armed conflict.“

²⁹ Nejedná se tudíž o kombatanaty, zároveň ale nejsou ani civilisty. Bývají označováni jako nekombatanti (Ipsen, 2008, s. 79). Někdy se však tento pojem používá pro označení všech osob, které se neúčastní bojů [tj. také civilistů či *hors de combat* (zranění, nemocní a trosečníci z řad kombatantů)].

³⁰ Článek 44 odst. 3 a 4 stanoví, že kombatanti tato oprávnění ztratí, pokud nesplní povinnost odlišit se od civilního obyvatelstva v době útoku nebo vojenské operace sloužící přípravě útoku; nelze-li to učinit jinak, musí přinejmenším veřejně nosit zbraň.

Nelegální kombatanti jsou osoby, které se přímo účastní nepřátelských akcí, přestože k tomu nejsou oprávněny. Tudíž nemají nárok na status válečného zajatce a mohou být stíhány za jimi použité násilí.³¹ (Aldrich, 2002, s. 891-892) Je sporné, jaká úroveň ochrany se na ně vztahuje: zda stejná jako na civilisty; omezenější než na civilisty, ale přesto relativně široká; či pouhé humanitární minimum. V každém případě jsou však chybné názory, podle kterých nelegální kombatanty mezinárodní humanitární právo nijak nechrání. (Dörmann, 2003, s. 73)

Základním principem haagského práva je ochrana civilního obyvatelstva před účinky nepřátelství. Navazují na ni a doplňují ji principy rozlišování a proporcionality, tedy výše popsané obecné principy mezinárodního humanitárního práva, které se v haagském právu obzvláště uplatňují. (Fuchs, 2007, s. 44) Z těchto tří principů vychází úprava zakázaných způsobů vedení boje. Patří mezi ně následující:

Předmětem útoku nesmějí být civilisté (ať už civilní obyvatelstvo jako celek nebo jednotlivci), ledaže se přímo účastní nepřátelských akcí.³² Civilisté dále nesmějí být terorizováni. Zakázány jsou též nerozlišující útoky. Jimi jsou útoky: (1) které nejsou zaměřeny na konkrétní vojenské objekty; (2) při nichž se používají bojové prostředky, které nemohou být zaměřeny na konkrétní vojenské objekty; nebo (3) při nichž se používají bojové prostředky, jejichž účinky nemohou být omezeny, takže zasahují vojenské a civilní osoby nebo objekty bez rozdílu. Je také zakázáno užití přítomnosti civilistů k ochraně, zamaskování či jinému zvýhodnění vojenských objektů nebo operací. (Článek 51 Dodatkového protokolu I) Předmětem útoku dále nesmějí být osoby vyřazené z boje (*hors de combat*) (článek 41). A je zakázáno nebrat zajatce, vydat takový rozkaz nebo tím hrozit (Henckaerts a Doswald-Beck, 2005, s. 161).

Napadeny nesmějí být ani civilní objekty.³³ Za vojenské se považují objekty představující účinný příspěvek k vojenským operacím (svou povahou, umístěním, účelem nebo použitím), jejichž neutralizace či obsazení poskytuje za daných okolností zjevnou vojenskou výhodu. (Článek 52 Dodatkového protokolu I) Vojenským objektem tak za splnění těchto podmínek bude podle mého názoru např. kostel, most či jiná civilní infrastruktura.

³¹ Z těchto důvodů označují USA za nelegální kombatanty např. členy Tálibánu a Al Kaidy.

³² Podle rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii v případě *Prosecutor v. Stanislav Galić* (2003, bod 56) však musí být takový útok úmyslný, aby mohl konstituovat trestněprávní odpovědnost podle mezinárodního práva.

Článek 59 upravuje institut nebráněného místa. Prohlásí-li strana ozbrojeného konfliktu konkrétní obydlené místo za nebráněné,³⁴ je otevřeno pro okupaci protější stranou a nelze na něj útočit. Článek 60 obsahuje zákaz rozšiřovat vojenské operace do zón, které strany po společné dohodě prohlásily za demilitarizované.

Mezi nedovolené způsoby vedení boje patří plenění (Henckaerts a Doswald-Beck, 2005, s. 182) a proradnost (článek 37 Dodatkového protokolu I). Konkrétně je zakázáno použitím proradnosti protivníka zabít, zranit či zajmout. Proradným je chování, jež vyvolá přesvědčení protivníka, že má právo na ochranu podle mezinárodního humanitárního práva nebo že je povinen takovou ochranu poskytnout, v úmyslu toto přesvědčení zneužít. Proradnost je třeba odlišit od válečné lsti, jež je dovolena. Rogers (2004, s. 42) k tomu uvádí dva reálné příklady:³⁵ Skupina bosenských Srbů se v květnu roku 1995 převlékla za jednotky OSN a díky tomu zajala několik francouzských vojáků. Jednalo se bez pochyby o protiprávní jednání. Naopak protiprávně nejednali argentinští vojáci u Goose Green během války o Falklandy, když vztyčili bez vědomí svého velitele bílou vlajku na důkaz toho, že se vzdávají britským vojákům. Britové se rozhodli přiblížit se, aby situaci prozkoumali, ale byli zastřeleni jinou argentinskou jednotkou, jež o vztyčení bílé vlajky netušila. O zneužití bílé vlajky se nejednalo, jelikož je povinností vzdávajících se vyjít z úkrytu a vzdát se druhé straně. Britové se tudíž dobrovolně zbytečně vystavili riziku.

Zakázanou metodou vedení boje je také hladovění civilistů. Je proto zakázáno zničit či jinak učinit nepoužitelnými objekty nezbytné k zajištění přežití civilistů (zásoby potravin, zařízení pro dodávky vody atd.) nebo na ně útočit. To neplatí, jsou-li používány výhradně pro příslušníky ozbrojených sil nebo pro přímou podporu vojenských akcí (v druhém případě však musí být zajištěna obživa civilního obyvatelstva). Povoleno např. je: bombardovat oblast sloužící k produkci potravin, má-li to zastavit postup nepřátelských jednotek; zničit zavlažovací kanál, který je součástí obranné linie; zaútočit na vodárenskou věž, která je využívána jako vojenská pozorovatelná; nebo zničit železniční trať, jež je vojenským cílem, přestože slouží

³³ I v tomto případě je pro vznik trestněprávní odpovědnosti vyžadován úmysl, což potvrdil Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Prosecutor v. Pavle Strugar* (2005, bod 280).

³⁴ Odst. 2 článku 59 uvádí ještě další podmínky: musejí z něj být evakuováni všichni komatanti; tamější stálé vojenské objekty nesmějí být používány k vojenským operacím; tamější obyvatelstvo se nesmí dopouštět nepřátelských činů ani podporovat vojenské operace.

k dodávce potravin civilistům. Povolena je rovněž taktika spálené země. Musí však být použita při obraně vlastního území proti nepřátelské invazi, toto území musí být pod kontrolou vlastních sil a musí to vyžadovat vojenská nutnost. (Dinstein, 2004, s. 131-133)

Strany ozbrojeného konfliktu nesmí použít způsoby nebo prostředky vedení boje, jež mohou vést k rozsáhlým, dlouhodobým a závažným škodám na životním prostředí (Henckaerts a Doswald-Beck, 2005, s. 161). Článek 56 Dodatkového protokolu I zakazuje útočit na stavby nebo zařízení obsahující nebezpečné síly (zejména přehrad, hráze a atomové elektrárny). Ochrany zjednodušeně řečeno pozbydou v případě, že jsou používány k přímé podpoře ozbrojených sil, jíž lze zabránit jen útokem.

Vedle úpravy zakázaných způsobů vedení boje je další oblastí materie haagského práva ochrana kulturních statků. Upravuje ji především Úmluva na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu z roku 1954 (někdy označovaná dle místa svého přijetí jako haagská). Jsou podle ní chráněny všechny movité i nemovité statky mající velkou důležitost pro kulturní dědictví národů a budovy, ve kterých jsou takové statky uchovávány a vystaveny. Obecně musejí být kulturní statky zabezpečeny a šetřeny. Státům jsou navíc v tomto ohledu uložena preventivní opatření již pro dobu míru. Kulturní statky mohou být během ozbrojeného konfliktu zničeny nebo poškozeny pouze, vyžaduje-li to nezbytná vojenská nutnost. Avšak nikdy vůči nim nesmí být číněna odvetná opatření. (Bajgar et al., 1992, s. 64-66)

Poslední z velkých oblastí, které haagské právo zahrnuje, je úprava bojových prostředků.³⁶ Na obecné úrovni je zakázáno použití zbraní, které ze své podstaty nerozlišují mezi vojenskými a civilními cíli, které komatantům způsobují zbytečné útrapy nebo jejichž účinky nelze omezit pouze na území stran ozbrojeného konfliktu. (Fuchs, 2007, s. 72) Existuje celá řada mezinárodních smluv regulujících jednotlivé druhy bojových prostředků; mnohé z nich jsou velmi detailní a rozsáhlé. Jelikož tato problematika stojí na okraji tématu této práce, budu se jí věnovat pouze přehledově.

³⁵ Teoretickým příkladem proradnosti podle článku 37 je předstírání: úmyslu vyjednávat pod vlajkou parlamentářů; kapitulace; zranění nebo nemoci; statusu civilisty nebo nekomatanta; statusu chráněné osoby použitím označení OSN nebo neutrálního státu.

³⁶ Ondřej et al. (2010, s. 13-14) připomínají, že je třeba úpravu zákazu použití některých druhů bojových prostředků odlišit od práva odzbrojení a omezení zbrojení (které není součástí mezinárodního humanitárního práva, nýbrž je samostatným odvětvím mezinárodního práva), jelikož mají odlišné cíle:

První velkou skupinou bojových prostředků jsou zbraně hromadného ničení, druhou jsou zbraně konvenční. Detterová (2000, s. 234-235) uvádí, že klíčovým definičním znakem zbraní hromadného ničení je schopnost zničit velkou část populace určité oblasti; řadí mezi ně zvláště jaderné, chemické a biologické zbraně. Použití, či hrozba použití, jaderných zbraní je podle názoru Mezinárodního soudního dvora obsaženého v nezávazném poradním posudku *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons* (1996, bod 105) za běžných okolností protiprávní; avšak nevyřešenou otázkou zůstává, zda to platí i během situace extrémní sebeobrany, kdy by šlo o přežití samotného státu. Základním dokumentem na poli chemických zbraní je Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení z roku 1993. Na zbraně biologické se primárně vztahuje Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení z roku 1972. Zákaz použití biologických a chemických zbraní je současně obyčejovým pravidlem (Henckaerts a Doswald-Beck, 2005, s. 256-259).

Na některé z nejnebezpečnějších konvenčních zbraní se vztahuje Úmluva o zákazu nebo omezení užívání některých konvenčních zbraní, které mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky z roku 1980. Má rámcový charakter, proto k ní bylo přijato pět dodatkových protokolů, které ji věcně rozvádějí. Protokol I zakazuje použití zbraní se střepinami nezjistitelnými za pomoci rentgenových paprsků. Protokol II zakazuje, respektive omezuje, použití některých druhů min. Protokol III zakazuje použití zápalných zbraní. Protokol IV omezuje použití laserových oslepujících zbraní. A Protokol V zmírňuje negativní následky výbušných zbytků války. (Ondřej et al., 2010, s. 289)

Závěrem je třeba explicitně vyjádřit skutečnost, která již vyplynula z předchozího textu: Pramenem haagského práva jsou kromě mezinárodních smluv také obyčejová pravidla. Mnoho pravidel kodifikovaných ve smlouvách má ostatně obyčejový původ. O soupis obyčejových pravidel mezinárodního humanitárního práva se pokusili Henckaerts a Doswald-Becková ve své studii *Customary international humanitarian law* (2005).³⁷

zatímco mezinárodní humanitární právo usiluje o humanizaci ozbrojených konfliktů, právo odzbrojení a omezení zbrojení má obecně vzato za cíl snížení počtu bojových prostředků.

³⁷ Podle Bílkové (2006, s. 1205) patří tato studie mezi nejdůležitější díla zabývající se mezinárodním humanitárním právem za poslední léta, ne-li desetiletí.

1.1.2 Ochrana obětí ozbrojených konfliktů (ženevské právo)

Ženevské právo chrání oběti ozbrojených konfliktů. Aby však byly chráněny, musejí se chráněné osoby nacházet v moci některé strany ozbrojeného konfliktu. Tím se má na mysli nejen přímá fyzická kontrola (zajetí, intervence atp.), ale také volnější vliv (např. že se chráněné osoby nacházejí na danou stranou ovládané části bojiště). Jako oběti ozbrojených konfliktů se ve smyslu ženevského práva chápou:

(1) zranění, nemocní, trosečníci a váleční zajatci (dohromady označovaní jako osoby vyřazené z boje – *hors de combat*) a

(2) osoby boje se neúčastníci (civilisté).

Dále jsou chráněny:

(3) osoby, které obětím ozbrojených konfliktů poskytují péči a pomáhají jim, tedy zdravotnický a duchovní personál;

(4) objekty a zařízení, jež k poskytování péče a pomoci slouží, tedy nemocnice, nemocniční lodě, sanitní letadla atd.; a

(5) znaky označující uvedené osoby, objekty a zařízení.

(Ondřej et al., 2010, s. 143)

Oproti haagskému právu má právo ženevské některá specifika. Je zaprvé konstruováno pozitivně – často od stran ozbrojeného konfliktu vyžaduje vedle zákazů a omezení také aktivní konání – kdežto právo haagské ukládá jen zákazy a omezení. Zadruhé, ochrana garantovaná ženevským právem má mnohdy absolutní, bezvýjimečný charakter, jelikož právě v ženevském právu se nejsilněji projevuje princip humanity. Projevuje se to např. tím, že je stranám ozbrojeného konfliktu zakázáno uzavřít jakoukoli dohodu, jež by zhoršovala postavení chráněných osob, nebo že chráněné osoby nejsou oprávněny zříci se svých práv. Ochrana plynoucí z haagského práva je na druhou stranu často pružná, protože reflektuje principy rozlišování a proporcionality, které ponechávají stranám ozbrojeného konfliktu určitou míru uvážení. A zatřetí, ženevské právo dává rozhodování o postavení chráněných osob do rukou soudů dané strany konfliktu; v případě práva haagského naopak rozhodují vojenští velitelé. (Fuchs, 2007, s. 105-106)

Základními prameny ženevského práva jsou čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů z 12. srpna 1949:

- (1) Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli (Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field),
- (2) Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři (Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea),
- (3) Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci (Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War) a
- (4) Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války (Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War).³⁸

K 31. prosinci 2015 bylo jejich smluvními stranami 196 států (pro porovnání OSN má 193 členů) (ICRC, 2016, s. 612). Mezi ně patří také Česká republika – byly vyhlášeny ve Sbírce zákonů pod č. 65/1954 Sb.

Roku 1977 byly k Ženevským úmluvám přijaty dva dodatkové protokoly:

- (1) Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I) a
- (2) Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II).³⁹

Jak plyne z jejich preambulí, byly přijaty, aby dále rozšířily ochranu obětí mezinárodních, respektive vnitrostátních, ozbrojených konfliktů. K 31. prosinci 2015 měl Dodatkový protokol I 174 smluvních stran a Dodatkový protokol II 168 smluvních stran (ICRC, 2016, s. 612-615).⁴⁰ Smluvní stranou obou z nich je také Česká republika – byly vyhlášeny ve Sbírce zákonů pod č. 168/1991 Sb.

³⁸ V této práci jsou společně označovány jako „Ženevské úmluvy“ a jednotlivě podle svého pořadového čísla – např. „Třetí ženevská úmluva“.

³⁹ V této práci jsou označovány jako „Dodatkový protokol I“, respektive „Dodatkový protokol II“.

⁴⁰ Mezi státy, které neratifikovaly ani jeden z nich, patří např. Indie, Indonésie, Izrael, Pákistán, Turecko nebo USA.

Roku 2005 byl přijat prozatím poslední, třetí dodatkový protokol: Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o přijetí dalšího rozeznávacího znaku (Protokol III).⁴¹ Umožňuje, za podmínek, které blíže stanoví, použití nového rozeznávacího znaku – tzv. červeného krystalu – vedle tradičních rozeznávacích znaků jako jsou např. červený kříž a půlměsíc. K 31. prosinci 2015 bylo jeho smluvními stranami 72 států (ICRC, 2016, s. 612). Česká republika mezi ně také patří – Dodatkový protokol III byl vyhlášen ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 85/2007 Sb. m. s.

Dodatkové protokoly nejsou, jak připomíná Quéguiner (2007, s. 178-179), svou povahou samostatné dokumenty – stát nemůže být smluvní stranou žádného z nich, aniž by již byl stranou Ženevských úmluv.

Vedle mezinárodních smluv jsou, stejně jako v případě práva haagského, pramenem ženevského práva obyčejová pravidla. I obyčejová pravidla ženevského práva do své studie zahrnuli Henckaerts a Doswald-Becková (2005).

Těžištěm této práce je ochrana zdravotnického personálu. Bude o ní detailně, stejně jako o ochraně zdravotnických objektů, zařízení a rozeznávacích znaků, pojednáno v poslední části. Kdežto ochrana obětí ozbrojených konfliktů stojí mimo zaměření této práce. Proto se jí nebudu detailně věnovat, ale pouze popíši základní pravidla regulující postavení všech chráněných osob.

Chráněné osoby musí být za všech okolností respektovány a chráněny. Povinnost respektovat spočívá v zákazu způsobit škodu, utrpení nebo smrt chráněným osobám, a má tedy pasivní povahu. Povinnost chránit má povahu aktivní – zavazuje předcházet utrpení chráněných osob, případně jim poskytnout potřebnou pomoc. S chráněnými osobami musí být dále zacházeno lidsky (mít na zřeteli jejich lidskou důstojnost a zajišťovat pro ni nezbytné podmínky) a bez jakékoli diskriminace založené na kritériích jako jsou pohlaví, rasa, národnost, náboženství či politické názory. Tato pravidla, tvořící základní standard zacházení s chráněnými osobami, jsou dohromady označována jako princip ochrany. (Kalshoven a Zegveld, 2001, s. 53-54) A jejich kodifikovaná znění obsažená v Ženevských úmluvách a Dodatkových protokolech I a II vychází z obyčejových pravidel (Henckaerts a Doswald-Beck, 2005, s. 306-319).

⁴¹ V této práci je označován jako „Dodatkový protokol III“.

1.2 Působnost norem mezinárodního humanitárního práva

1.2.1 Věcná

Věcná působnost určuje, jakou věcnou problematiku právní normy upravují (Gerloch, 2013, s. 67). Při určování věcné působnosti mezinárodního humanitárního práva je klíčový pojem válka (*war*), respektive modernější pojem ozbrojený konflikt (*armed conflict*). Jak bude ukázáno níže, většina norem mezinárodního práva se totiž aplikuje právě za ozbrojeného konfliktu.

Klasickou definici války přináší von Clausewitz (2008, s. 23), podle něhož je válka „akt násilí s cílem donutit protivníka, aby se podřídil naší vůli.“ Přestože ani v současnosti neztrácí nic na své výstižnosti, pro účely mezinárodního práva, většinu výzkumů v oblasti teorie mezinárodních vztahů a koneckonců i této práce je potřeba vymezit válku rigorózněji.

Tradiční mezinárodní právo chápalo válku jako mezistátní ozbrojený střet větší intenzity, který byl řádně vyhlášen. Kolem poloviny 20. století se tato koncepce začala opouštět. Mimo jiné kvůli tomu, že státy, aby se vyhnuly povinnosti aplikovat mezinárodní humanitární právo, válčily bez řádného vyhlášení války.⁴² Začal se používat širší pojem ozbrojený konflikt.⁴³ Ozbrojený konflikt se od války liší ve třech znacích: nemusí být pouze mezistátní, boje nemusí dosahovat větší intenzity a není třeba formální vyhlášení. (Ondřej et al., 2010, s. 39)

Mezinárodní právo sice mělo takovouto koncepci ozbrojeného konfliktu, ale chybělo jeho přesnější všeobecně uznávané vymezení. To přinesl Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Prosecutor v. Dusko Tadić* (1995, bod 70): „O ozbrojený konflikt se jedná tehdy, pokud se státy mezi sebou uchýlí k ozbrojené síle nebo pokud trvá vleklé ozbrojené násilí mezi vládními orgány a organizovanými ozbrojenými skupinami nebo mezi takovými skupinami uvnitř jednoho státu.“⁴⁴

⁴² Moderním příkladem, který uvádějí Barash a Webel (2002, s. 57), může být Korejská válka, jež stála více jak dva miliony životů, přestože nebyla nikdy vyhlášena (a dokonce ani doposud formálně ukončena). Oficiálně se jednalo o mírovou operaci OSN, kterou schválila Rada bezpečnosti díky absenci Sovětského svazu na jejím zasedání.

⁴³ Podle Mégreta (2002, s. 363) také z důvodu zákazu agrese v mezinárodních vztazích – pojem ozbrojený konflikt je v tomto smyslu významově neutrální a nenese tak silnou negativní konotaci.

⁴⁴ V anglickém originálu: „[A]n armed conflict exists whenever there is a resort to armed force between States or protracted armed violence between governmental authorities and organized armed groups or between such groups within a State.“

Přesto, když porovnáme vymezení Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii se srovnatelnými definicemi, které vypracovala moderní teorie mezinárodních vztahů, je očividné, že není dostatečně přesné.^{45 46}

Takovou definici uvádějí např. Wallensteen a Sollenbergová (2001, s. 643): „Ozbrojený konflikt je přetýkající se vlády, území nebo obojího, která vyústí v použití ozbrojené síly mezi dvěma stranami – z nichž alespoň jedna je vládou státu – vedoucí k alespoň 25 úmrtím způsobeným bojem.“⁴⁷ Wallensteen a Sollenbergová blíže vymezují i její jednotlivé prvky. Použití ozbrojené síly chápou široce jako použití jakýchkoli prostředků (od zbraní po vodu) vedoucích k úmrtí osob, jejichž účelem je zlepšit pozici strany konfliktu. Úmrtí způsobená bojem se vztahují na období jednoho roku a musejí se týkat jedné pře. Stranami konfliktu jsou vláda státu, tj. aktér ovládající hlavní město, a opozice, což je jakákoli nevládní skupina, nebo sdružení takových skupin, která se nějak označuje a používá ozbrojenou sílu. Stát je také chápán poměrně široce: Jedná se o konkrétní území, které ovládá vláda. V případě, že je vláda mezinárodně uznávaná a suverénní, nemusí být splněny žádné další podmínky. V případě, že uznávaná není, nesmí být její suverenita rozporována jinou mezinárodně uznávanou suverénní vládou, jež v minulosti kontrolovala území kontrolované nynější vládou. A konečně při se rozumí vyjádřené vzájemně si odporující postoje vztahující se (1) na druh politického systému, výměnu centrální vlády nebo změnu jejího složení (přetýkající se vlády), (2) na status daného území, např. změna jeho držitele v případě mezistátních konfliktů nebo odtržení či autonomie, (přetýkající se území) nebo (3) na obojí.

⁴⁵ A proto, jak připomínají Ondřej et al. (2010, s. 39-40), přináší teoretické i praktické aplikační problémy.

⁴⁶ Na druhou stranu je, myslím si, možné chápat vágnost pojetí podle Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii jako jeho přednost. Slouží totiž jiným účelům než definice, kterou používají Wallensteen a Sollenbergová. Jejich definice musela být naprosto přesná, protože cílem jejich článku bylo spočítat a následně klasifikovat všechny ozbrojené konflikty mezi roky 1989 a 2000 – bez přesné definice by taková práce byla neuskutečnitelná. Naopak, je-li právní definice vágní, mohou pod ni být subsumovány i hraniční případy či případy dříve nepředvídatelné. Jinými slovy, vágní definice může sloužit k flexibilní reakci, a může tak být dosaženo spravedlnosti v širším spektru případů. Na to lze ale samozřejmě namítat, že pokud je definice příliš vágní, tak je v rozporu s principy právního státu (*rule of law*) a právní jistoty, které se obzvláště silně projevují v (mezinárodním) trestním právu.

⁴⁷ V anglickém originálu: „An armed conflict is a contested incompatibility which concerns government and/or territory where the use of armed force between two parties, of which at least one is the government of a state, results in at least 25 battle-related deaths.“

Definice ozbrojeného konfliktu podle Wallensteena a Sollenbergové je nepochybně precizní. Napadá mě však jeden její možný nedostatek: blíže nevymezuje suverenitu. Proto by bylo podle mého názoru vhodné do ní nějaké pojetí suverenity zakomponovat.⁴⁸

Teorie mezinárodních vztahů vypracovala několik typologií válek. Války lze dělit: Podle rozsahu na světové, regionální, mezistátní, vnitrostátní atd. Podle stupně nasazení válčících stran na totální a omezené. Na partyzánské, občanské atp., a to podle způsobu válčení. Podle použitých prostředků na jaderné, chemické či konvenční. (Střítecký, 2009, s. 312) Dále na totální (všeobecné) a omezené, a to podle úsilí a cílů válčících stran. Podle charakteru bojujících sil na pravidelné a nepravidelné (v prvním případě na obou stranách konfliktu stojí pravidelné armády, v druhém případě stojí alespoň na jedné straně konfliktu nepravidelné síly). Podle způsobu vedení na vyčerpávající na straně jedné a na straně druhé na manévrovací a kontrolovací. Na války pozemní, letecké, námořní a též kybernetické a (teoreticky) vesmírné, a to podle prostředí, v němž jsou vedeny. A konečně např. na dlouhé a krátké, tedy z časového hlediska. (Suchý, 2012, s. 19-21)

Klasifikace podle mezinárodního práva je podstatně méně rozvitá. Bude ukázáno, že ze všech výše uvedených typů válek, potažmo ozbrojených konfliktů, jsou pro mezinárodní právo v zásadě podstatná jen kritéria rozsahu a charakteru bojících sil a bojů.

Tradiční mezinárodní právo dělilo ozbrojené konflikty do tří skupin: války, občanské války a ozbrojená nepřátelství, která nedosahovala intenzity válek. Válečné právo se vztahovalo jen na války. Občanské války byly obecně vzato považovány za vnitřní záležitost státu. (Jinks, 2003, s. 1) Moderní mezinárodní (humanitární) právo rozlišuje následující druhy ozbrojených konfliktů:⁴⁹

⁴⁸ Byť si uvědomuji, o jak komplexní a rozporuplné téma se jedná – srov. např. shrnutí vědecké analýzy chápání tohoto pojmu, které uvádí Belling (2014, s. 463-466).

⁴⁹ Kromě etablovaných druhů, které dále uvedu, se hovoří ještě o dalších ozbrojených konfliktech. Jedná o moderní dynamické situace, na které musí právo reagovat. První z nich jsou tzv. nové konflikty, mezi které patří identitární ozbrojené konflikty a anarchistické ozbrojené konflikty. Druhou skupinou jsou zvnitrostátně ozbrojené konflikty. A třetí skupinou jsou konflikty spojené s bojem proti terorismu, k nimž patří transnacionální ozbrojené konflikty a koncept války proti terorismu. (Ondřej et al., 2010, s. 55-57)

Mezi mezinárodní ozbrojené konflikty patří mezistátní konflikty.⁵⁰ Jako mezistátní konflikty se klasifikují nejen vyhlášené války, ale též všechny ostatní situace, kdy se státy mezi sebou uchýlí k použití ozbrojených sil.⁵¹ Aby se formálně nevyhlášený (faktický) ozbrojený konflikt považoval za mezistátní, postačí obecně vzato pouze zmíněná podmínka nasazení ozbrojených sil – intenzita a délka trvání konfliktu jsou irelevantní.⁵² (Pictet, 1952, s. 32-33) Dodatkový protokol I v článku 1 odst. 4 postavil na roveň mezistátním konfliktům „ozbrojené konflikty, ve kterých národy bojují proti koloniální nadvládě a cizí okupaci a proti rasistickým režimům, aby uplatnily své právo na sebeurčení, jak je zakotveno v Chartě Organizace spojených národů a v Deklaraci zásad mezinárodního práva týkajících se přátelských vztahů a spolupráce mezi státy v souladu s Chartou Organizace spojených národů.“ Ani u těchto bojů za národní osvobození, podle Zimmermanna (1987, s. 55), nezáleží na intenzitě bojů; bojující síly musejí nicméně vykazovat určitou míru organizovanosti (specifikovanou v článku 43).⁵³

Vnitrostátní ozbrojené konflikty mají dva základní znaky: dostatečně vysokou intenzitu násilí a dostatečně velký stupeň organizovanosti ozbrojených skupin. Přestože se těmito znaky mimo jiné zabývá Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii ve své judikatuře, zůstává jejich přesná míra nevyjasněna (zejména v případě druhého znaku). (Sivakumaran, 2014, s. 210) Vnitrostátní ozbrojené konflikty lze dělit na konflikty vertikální, ve který je jednou stranou konfliktu vláda a druhou povstalci, a horizontální, jejichž stranami jsou nevládní ozbrojené skupiny. A též na konflikty intenzivní a méně intenzivní. Toto dělení není postaveno čistě na intenzitě bojů – aby

⁵⁰ Ve smyslu společného článku 2 odst. 1 Ženevských úmluv, jenž stanoví, že se Ženevské úmluvy budou „vztahovat na všechny případy vyhlášení války nebo jakéhokoli jiného ozbrojeného konfliktu, vzniklého mezi dvěma nebo více Vysokými smluvními stranami, i když válečný stav není uznáván jednou z nich.“

⁵¹ Mají se tím na mysli ozbrojené síly v širším slova smyslu, jež vymezuje článek 13 První ženevské úmluvy (vedle pravidelných ozbrojených sil i různé milice apod.).

⁵² Předností tohoto pojetí je dle mého názoru zejména to, že nenechává příliš prostoru pro spory o to, zda již byly splněny podmínky pro aplikaci mezinárodního humanitárního práva na konkrétní konflikt. V důsledku tudíž vede k větší ochraně obětí konfliktů nízké intenzity a konfliktů krátkodobých, jež by jinak mohly být předmětem pří o to, zda již ony podmínky byly naplněny. Jeho nevýhody lze nalézt u Bermana (2012, s. 39-40): jednak nenabízí žádný prostor pro nehody a chyby, protože neobsahuje prvek úmyslu, a jednak ne zcela přesně reflektuje realitu, protože v praxi států nalezneme případy použití nízké míry násilí, které ani jeden z aktérů nepovažoval za ozbrojený konflikt. Na druhou Bermanovu poznámku je však, myslím, možno namítnout, že jakákoli prohlášení stran konfliktu o jeho povaze jsou pro aplikaci mezinárodního humanitárního práva irrelevantní – podstatná je faktická situace (srov. společný článek 2 odst. 1 Ženevských úmluv).

⁵³ Význam právní úpravy bojů za národní osvobození podtrhuje to, že Mezinárodní soudní dvůr považuje právo na sebeurčení za jednu ze základních zásad mezinárodního práva závaznou pro všechny státy, což vyjádřil v případě *East Timor (Portugal v. Australia)* (1995, s. 4).

mohl být vnitrostátní konflikt považován za intenzivní, musejí být splněny podmínky vyjmenované v článku 1 odst. 1 Dodatkového protokolu II: (1) jedná se o vertikální konflikt, (2) u povstaleckých skupin existuje odpovědné velení, (3) povstalecké skupiny kontrolují část daného státního území, (4) tato kontrola jim umožňuje vést trvalé a koordinované vojenské operace a (5) také aplikovat Dodatkový Protokol II. (Bílková, 2007, s. 36-37)

Zmezinárodně ozbrojené konflikty (*internationalized armed conflicts*) stojí na pomezí mezi mezinárodními a vnitrostátními ozbrojenými konflikty. Jejich podstatou je intervence do existujícího vnitrostátního konfliktu. O přímou intervenci se jedná, pošle-li stát své ozbrojené síly na území jiného státu, aby tam podporovaly protivládní skupiny. Nepřímou intervencí se rozumí řízení a podpora protivládních skupin bez nasazení vlastních ozbrojených sil. Ne každá intervence vede k zmezinárodnění daného ozbrojeného konfliktu. Intervenující stát musí mít nad protivládní skupinou tzv. celkovou kontrolu (*overall control*). To znamená, že se intervenující stát vedle logistické podpory (financování, výcvik, poskytování výbavy atp.) musí podílet také na organizování nebo plánování bojových operací protivládní skupiny.⁵⁴ Celkovou kontrolou tak není pouhá logistická podpora. K naplnění kritéria celkové kontroly na druhou stranu není třeba, aby intervenující stát řídil každé jednotlivé jednání protivládní skupiny. (Vité, 2009, s. 70-71)

Mimo ozbrojené konflikty stojí vnitřní nepokoje a napětí. Ty obecně vzato nastávají v okamžiku, kdy situace nenaplnuje znaky (vnitrostátního) ozbrojeného konfliktu.⁵⁵ Převažujícím názorem je, že vnitřní nepokoje a napětí nejsou mezinárodním humanitárním právem nijak upraveny. Vztahuje se na ně pouze vnitrostátní právo a také mezinárodní právo lidských práv. Z toho plynou tři hlavní důsledky: (1) bojující nemají status kombatanta, (2) jsou-li zajati, nemají nárok na status válečného zajatce a z něj plynoucí ochranu, a (3) mohou být na základě vnitrostátního práva postíženi za svou účast na bojích. Podle některých názorů se na vnitřní nepokoje a napětí omezeně použije společný článek 3 Ženevských úmluv; v takovém případě se ale míra ochrany nezmění,

⁵⁴ Tento koncept vychází z judikatury Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii – srov. např. případ *Prosecutor v. Naletilić & Martinović* (2003, bod 198).

⁵⁵ K tomu dodávám, že v článku 1 odst. 2 Dodatkového protokolu II jsou jako příklad vnitřních nepokojů a napětí uvedeny vzpoury a izolované a sporadické násilné činy. Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu odlišuje vnitřní nepokoje a napětí od ozbrojených konfliktů v případě *The Prosecutor of the Tribunal against Jean Paul Akayesu* (1998, bod 625) podle nižšího stupně intenzity daného konfliktu a organizovanosti stran konfliktu.

protože právo lidských práv a mezinárodní humanitární právo se v tomto ohledu překrývají. I během vnitřních nepokojů a napětí jsou tedy státy vázány pravidly jako je zákaz mučení a jiného krutého a nelidského zacházení atd. (Rwelamira, 1987, s. 177-180)

Tabulka 1: Klasifikace ozbrojených konfliktů

Ozbrojený konflikt (Mezinárodní humanitární právo)					Vnitřní nepokoje a napětí (Lidská práva)
Mezinárodní ozbrojený konflikt			Vnitrostátní ozbrojený konflikt		
Mezistátní konflikt	Boj za národní osvobození	Zmezinárodnělý konflikt	Vlastní vnitrostátní konflikt		
			Vertikální x Horizontální	Intenzivní x Méně intenzivní	

Zdroj: Bílková, 2007, s. 30

Na jednotlivé druhy ozbrojených konfliktů se aplikují různé okruhy norem mezinárodního humanitárního práva. Mezinárodní ozbrojené konflikty jsou upraveny všemi čtyřmi Ženevskými úmluvami, Dodatkovým protokolem I a všemi smlouvami haagského práva. Jedná se o úpravu čítající stovky ustanovení. Stejný právní režim v zásadě platí také během zmezinárodnělých konfliktů. Vnitrostátní konflikty vyšší intenzity jsou regulovány společným článkem 3 Ženevských úmluv, Dodatkovým protokolem II (dohromady necelé tři desítky ustanovení) a několika smlouvami haagského práva⁵⁶. Vnitrostátní konflikty nižší intenzity jsou z norem ženevského práva regulovány pouze společným článkem 3 a z haagského práva se na ně vztahuje také jen několik smluv. Zatímco se tedy na mezinárodní a zmezinárodnělé ozbrojené konflikty vztahuje komplexní soubor právních norem, úprava konfliktů vnitrostátních může být charakterizována jako pouhé humanitární minimum. (Ondřej et al., 2010, s. 41, 50)

Nejzásadnější rozdíly mezi právním režimem mezinárodních a vnitrostátních konfliktů jsou podle Flecka (2008, s. 627-628) tyto: (1) Na rozdíl od mezinárodních ozbrojených konfliktů nemají bojovníci ozbrojených opozičních skupin nárok na status kombatanta ani válečného zajatce a s nimi spojenou ochranu. Z toho plyne, že mohou být podle vnitrostátního práva sankcionováni za účast na nepřátelství. (2) Strany mezinárodního ozbrojeného konfliktu mohou za splnění daných podmínek brát válečnou kořist – na okupovaných území k ní patří kromě vojenského majetku také

⁵⁶ Bílková (2007, s. 142) uvádí, že se jedná o některé smlouvy týkající se ochrany kulturních statků za ozbrojeného konfliktu a zákazu nebo omezování některých druhů konvenčních zbraní.

majetek veřejný. Mezinárodní humanitární právo v případě vnitrostátních konfliktů tuto situaci nereguluje. (3) V případě mezinárodních konfliktů musejí být zajaté osoby propuštěny neprodleně po skončení aktivního nepřátelství (intervenovaní civilisté dokonce ihned po skončení důvodů, pro které byli intervenováni). Kdežto pro konflikty vnitrostátní neexistuje jasná úprava; dovozuje se nicméně, že musejí být propuštěny neprodleně poté, co odpadne důvod, pro který byla jejich svoboda omezena. (4) V mezinárodních ozbrojených konfliktech je, ledaže to je výslovně zakázáno, dovoleno uchýlit se za stanovených podmínek k ozbrojeným represáliím (*belligerent reprisals*).⁵⁷ Žádné takové oprávnění ve vnitrostátních konfliktech neplatí.

Tabulka 2: Právní režimy v jednotlivých druzích ozbrojených konfliktů

		Ženevské úmluvy	Dodatkové protokoly	Haagské právo
Mezinárodní (a zmezinárodnělý) ozbrojený konflikt		Všechny čtyři ŽÚ	DP I	Všechny smlouvy
Vnitrostátní ozbrojený konflikt	Vyšší intenzity	Společný článek 3	DP II	Některé smlouvy
	Nižší intenzity	Společný článek 3	-	Některé smlouvy

⁵⁷ Ozbrojené represálie jsou opatření – jež by byla jinak protiprávní – použita jako donucovací prostředek v reakci na protiprávní jednání druhé strany. Rozlišuje se pět podmínek pro jejich použití: (1) Smějí být použity jen v reakci na protiprávní jednání druhé strany a jen za účelem donutit ji od onoho protiprávního jednání upustit. (2) Smějí být použity jen jako poslední možný prostředek. (3) Musejí být přiměřené situaci. (4) Smí k nim být přistoupeno až poté, co je schválí nejvyšší stupně vlády daného státu. A (5) Musejí být ukončeny ve chvíli, kdy strana, proti níž jsou použity, od svého protiprávního jednání upustí. Avšak v žádném případě je nelze použít vůči osobám a objektům chráněným mezinárodním humanitárním právem. (Henckaerts a Doswald-Beck, 2005, s. 513-523). Čepelka a Šturma (2008, s. 660) připomínají, že v obecném mezinárodním právu někdy bývají represálie označovány jako protiopatření (*countermeasures*); na rozdíl od výše popsaných válečných represálií nesmějí být prováděny použitím síly.

1.2.2 Osobní

Osobní působnost určuje, na které subjekty se právní normy vztahují (Gerloch, 2013, s. 68-69). Mezi subjekty mezinárodního humanitárního práva se řadí státy a někteří nestátní aktéři.

Státy jsou klasickým subjektem mezinárodního práva. Totéž platí o mezinárodním humanitárním právu – ostatně tradičně se aplikovalo pouze na mezistátní války. Státy hrají významnou úlohu při jeho tvorbě, implementaci, kontrole a sankcionování. Smlouvy, které obsahují pravidla mezinárodního humanitárního práva, patří k nejakceptovanějším vůbec. Jeho obyčejové normy a základní principy jsou dokonce závazné pro všechny státy. Jedinou výjimkou z tohoto pravidla je institut trvalého odpůrce, podle kterého stát není vázán obyčejem, jestliže se vůči němu od počátku vymezuje.⁵⁸ (Ondřej et al., 2010, s. 67-68)

Počátek diskuzí o tom, zda jsou mezinárodní organizace subjekty mezinárodního práva, je spojen s operacemi na udržení míru (*peace-keeping*) a vynucení míru (*peace-enforcement*), jež probíhají pod mandátem OSN. V rámci mírových operací byl personál OSN mnohdy nucen, byť v sebeobraně, uchýlit se k použití síly. Impulsem pro tyto diskuze bylo též etablování NATO a Evropské unie jako významných bezpečnostních aktérů. Ne všechny mezinárodní organizace mohou být subjektem mezinárodního práva. Obecně vzato, rozsah subjektivity mezinárodní organizace v mezinárodním právu je omezen úlohami a funkcemi, které jsou jí svěřeny v jejím zakládajícím aktu. Aby tedy mezinárodní organizace byla způsobilá být subjektem mezinárodního humanitárního práva, musí mít mandát k použití ozbrojené síly. (Faix, 2015, s. 50-54)

Mezi subjekty mezinárodního humanitárního práva patří také Mezinárodní výbor Červeného kříže. Jeho postavením a úlohou se zabývám v další části této práce.

Národněosvobozené hnutí, jež se prostřednictvím ozbrojeného konfliktu pokoušejí dosáhnout uskutečnění práva na sebeurčení, se stávají subjektem mezinárodního humanitárního práva ve chvíli, kdy orgán, jenž je jejich představitelem, učiní prohlášení, že se zavazuje aplikovat jeho normy (článek 96 odst. 3 Dodatkového protokolu I). Podle Mrázka (2015, s. 93-94) přitom národněosvobozené konflikty nejsou věcí minulosti, jak by se mohlo s koncem dekolonizace zdát, nýbrž se jedná

⁵⁸ Např. za trvalé odpůrce proti obyčejovému zákazu použití jaderných zbraní se uvádějí stálí členové Rady bezpečnosti OSN a Izrael.

o aktuální otázku: národnostní aspekty hrály roli během vyhlášení nezávislosti Jižní Osetie roku 2008 nebo krymské krize z roku 2014; práva na sebeurčení se dovolávají Palestinci, Baskové a další.

Ozbrojené opoziční skupiny (*armed opposition groups*), neboli povstalci podle staršího označení, jsou dalším subjektem mezinárodního humanitárního práva, což potvrdila Meziamerická komise pro lidská práva v případě *Juan Carlos Abella v. Argentina (La Tablada)* (1997, bod 174). Zegveldová (2002, s. 28) připomíná, že se na ně smluvní a obyčejové normy vztahují skrze stát, na jehož území jsou činné; kromě toho se mohou zavázat i přímo samy, a to uzavřením smluv, které obsahují humanitární závazky.

Se subjektivitou ozbrojených opozičních skupin a národněosvobozeneckých hnutí souvisí institut uznání za válčící stranu. Již od 19. století mohly státy přiznat povstalcům status válčící strany; povstalci v takovém případě získali subjektivitu. Tento institut se postupně vyvíjel – v období dekolonizace byla za válčící stranu často označována národněosvobozenecká hnutí. Vždy se však jednalo v první řadě o flexibilní politický akt. Na podzim roku 2001, po útocích z 11. září, tak např. USA a další členové NATO označili za válčící stranu konfliktu v Afghánistánu mezinárodní teroristickou skupinu Al Kaida, přestože nesplňovala požadavky kladené na válčící stranu teorií mezinárodního práva (zejména souvislé ovládání a správa určitého území). (Malenovský, 2008, s. 142-143)

Subjektem mezinárodního humanitárního práva jsou rovněž jednotlivci. Zásadním aspektem jejich subjektivity je, že za porušení Ženevských úmluv nebo jiných zákonů a obyčejů války jsou trestně odpovědní podle mezinárodního práva.⁵⁹ (Ondřej et al., 2010, s. 70)

⁵⁹ Válečné zločiny stíhají *ad hoc* trestní tribunály (bývalá Jugoslávie, Rwanda, Sierra Leone) a Mezinárodní trestní soud. K tomu připomínám, že se na ně vztahuje také vnitrostátní trestní odpovědnost – srov. hlavu XIII. trestního zákoníku.

1.2.3 Teritoriální

Teritoriální (prostorová či místní) působnost určuje prostor, na němž právní norma působí. Vztaženo na mezinárodní humanitární právo určuje, na jakém území jsou strany ozbrojeného konfliktu povinny ho dodržovat, tedy na jakém území se na chránění osoby a objekty ochrana skutečně vztahuje. Tradičně se rozlišovala oblast válečných operací (*theater of war*) a válečná oblast (*region of war*). Oblastí válečných operací se rozumí území, na němž probíhají bojové operace. Válečná oblast zahrnuje území, na němž jsou strany konfliktu oprávněny připravovat a provádět bojové operace. Vzhledem k technologickému pokroku toto rozdělení ztratilo význam, neboť v současnosti mohou strany konfliktu zaútočit téměř kdekoli v protivníkově týlu.⁶⁰ (Fuchs, 2007, s. 43) Detterová (2000, s. 169) dokonce tvrdí, že takové rozdělení nikdy nemělo praktický význam, protože v obou oblastech vždy platil z hlediska válečného práva stejný režim; byť samozřejmě ve válečné oblasti byla příslušná pravidla vždy relevantnější, protože zde častěji docházelo k ohrožení chráněných osob a objektů.

Pojem válečná oblast ale svůj význam rozhodně neztratil. Zahrnuje státní území stran ozbrojeného konfliktu (včetně vzdušného prostoru a pobřežních vod)⁶¹ a mezinárodní prostory nepodléhající suverénní moci států – volné moře a vzdušný prostor nad ním. Válečnou oblastí naopak není, a tedy zde nesmějí strany konfliktu provádět bojové operace, území neutrálních států, neutralizovaná území,⁶² Antarktida, kosmický prostor a nebeská tělesa. (Potočný a Ondřej, 2011, s. 461)

Teritoriální působnost však, jak uvádí Fuchs (2007, s. 43), nezahrnuje pouze válečnou oblast, ale též prostory z válečné oblasti vyňaté, a to v případě, že by některá ze stran konfliktu do těchto prostor rozšířila bojové operace.

⁶⁰ Otázkou je, kdy toto rozdělení ztratilo větší smysl. Fuchs mluví tom, že: „[o] jistém významu snad bylo možné hovořit v minulosti, kdy války vedly armády seřazené v těsných řadách.“ Dle mého názoru by toto tvrzení mohl zpochybnit argument, že i v takové době docházelo k diverzním akcím, partizánskému způsobu boje atp. Na druhou stranu nekonvenční způsoby boje se až do počátku 21. století nikdy nerovnaly, pokud jde o strategický význam, konvenčním bojům (Gray, 2007, s. 245), takže pro účely pokládané otázky je možné je pominout. V takovém případě bych spojil konec praktického významu rozlišování mezi oblastí válečných operací a válečnou oblastí s obdobím počátku intenzivní letecké války, tj. s první světovou válkou.

⁶¹ Že mezinárodní humanitární právo platí na celém státním území stran ozbrojeného konfliktu, a to nehledě na to, zda na konkrétním místě skutečně probíhají boje či ne, potvrdil Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Prosecutor v. Dusko Tadić* (1995, bod 68). Toto stanovisko později potvrdil také Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu v případě *The Prosecutor of the Tribunal against Jean Paul Akayesu* (1998, bod 636).

⁶² Black et al. (1968, s. 33) uvádějí, že neutralizováno a demilitarizováno bylo např. Porýní a Sársko (mezi lety 1919 a 1935) či Ålandy (od roku 1856 až do současnosti).

Přenesení bojových operací do prostorů vyňatých z válečné oblasti by tak sice bylo protiprávní, ale nic by to nezměnilo na tom, že i tam budou strany povinny řídit se pravidly mezinárodního humanitárního práva.

1.2.4 Časová

Normy mezinárodního humanitárního práva obecně působí, jak uvedl Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Prosecutor v. Dusko Tadić* (1995, bod 70), od „počátku ozbrojeného konfliktu, přes zastavení nepřátelských akcí až po obecné uzavření míru, v případě vnitřních konfliktů až po nalezení mírového urovnání.“⁶³

Mezinárodní ozbrojené konflikty mohou začít dvěma způsoby. Prvním způsobem je vyhlášení války.⁶⁴ Jednalo se o institut tradičního mezinárodního práva, který však vyšel z užívání. Druhým způsobem je faktické započetí bojů.⁶⁵ K němu lze obecně říci, že při něm nezáleží na intenzitě bojů ani na jejich délce. (Grignon, 2014, s. 142-144) Ze společného článku 2 odst. 2 Ženevských úmluv plyne, že dalším způsobem, kterým započne aplikace norem mezinárodního humanitárního práva – v případě mezinárodních ozbrojených konfliktů – je začátek „částečné nebo úplné okupace území [...], i když se tato okupace nesetká s vojenským odporem.“

Vnitrostátní ozbrojené konflikty mohou začít pouze faktickým započetením bojů.⁶⁶ Na rozdíl od faktického započetí bojů v případě mezinárodních ozbrojených konfliktů musí být splněny přísnější podmínky. Jednak musejí boje dosáhnout určité intenzity. Jednak musejí strany dosáhnout určité míry organizovanosti. Tato kritéria jsou v jednotlivých příležitostech posuzována individuálně, jsou předmětem mnoha případových studií a je o nich vedena bohatá odborná diskuze. (Grignon, 2014, s. 162)

V zásadě platí, že se mezinárodní humanitární právo přestane aplikovat ve chvíli, kdy pominou okolnosti, pro které začalo v první řadě působit. Mezinárodní ozbrojený konflikt končí ve chvíli, kdy ustanou s určitou mírou stability a na dostatečnou dobu vojenské operace. Jedná se o otázku faktickou – nezáleží tedy na tom, který právní, politický či vojenský akt (mírová smlouva, kapitulace atd.) byl

⁶³ Srov. také článek 6 Čtvrté ženevské úmluvy a článek 3 Dodatkového protokolu I.

⁶⁴ Dobrým příkladem podle mého názoru může být vyhlášení války Spojenými státy Německu a Rakousku z roku 1917.

⁶⁵ Za dobrý příklad považuji napadení Sovětského svazu nacistickým Německem z 22. června 1941.

⁶⁶ Příkladem může dle mého názoru být vypuknutí vnitrostátního konfliktu v Mali na počátku roku 2012.

základem pro ukončení vojenských operací. (Milanovic, 2014, s. 170-172) Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii ve shora citovaném případě *Prosecutor v. Dusko Tadić* (1995, bod 70) označuje ukončení vojenských operací jako „obecné uzavření míru“. Vnitrostátní ozbrojený konflikt podle trestního tribunálu naopak končí „nalezením mírového urovnání“. Jak uvádějí (Ondřej et al., 2010, s. 60-61), jedná se o analogii obecného uzavření míru, tj. faktického skončení vojenských operací; opět nezáleží na důvodu jejich ukončení (mírová dohoda, porážka jedné strany atd.). Jak Ondřej et al. dále připomínají, stejné účinky nastanou, pokud vnitrostátní ozbrojený konflikt ztratí alespoň jeden ze svých základních znaků – dostatečnou intenzitu bojů anebo míru organizovanosti stran konfliktu.

Z výše nastíněného obecného schématu časové působnosti norem mezinárodního humanitárního práva, tedy působnosti pouze během ozbrojeného konfliktu, však existují výjimky. Jsou jich dvě hlavní skupiny. První skupina obsahuje normy, jež působí za všech okolností – nehledě na existenci ozbrojeného konfliktu. Jedná se o normy zavádějící preventivní implementační opatření. Mezi ně patří např. povinnost zavést do ozbrojených sil právní poradce, šířit povědomí o mezinárodním humanitárním právu či přijmout příslušné trestněprávní předpisy⁶⁷. Do druhé skupiny patří normy, jejichž aplikace sice začíná až s počátkem ozbrojeného konfliktu, avšak s ozbrojeným konfliktem nekončí. Jde především o pravidla týkající se zadržených a internovaných osob. Ta přestávají působit až po propuštění, respektive repatriaci těchto osob. Dále se jedná o pravidla týkající se okupovaných území. Podle starší úpravy (Ženevské úmluvy) až na výjimky spojené se zásadou lidskosti přestávají působit rok po skončení bojových operací.⁶⁸ V režimu podle novější úpravy (Dodatkový protokol I) přestávají působit v okamžiku ukončení okupace. (Ondřej et al., 2010, s. 61-62)

⁶⁷ Česká republika tento závazek splňuje – srov. trestné činy podle §§ 411-417 trestního zákoníku (Jelínek a kol., 2016, s. 935-943).

⁶⁸ Jedná se o dobově podmíněnou úpravu (spojenou s dlouhodobou okupací Německa a Japonska po druhé světové válce), která je ale aktuální i dnes, protože nová úprava není závazná pro státy jako USA nebo Izrael, které Dodatkový protokol I neratifikovaly.

2. Mezinárodní výbor Červeného kříže

2.1 Historie

Bezprostředním impulsem založení Mezinárodního výboru Červeného kříže byla bitva u Solferina, jež proběhla 24. června 1859. Shodou okolností byl svědkem bitvy švýcarský podnikatel Henri Dunant,⁶⁹ který se po bitvě dobrovolně věnoval ošetřování raněných. Tento zážitek v něm vzbudil rozhodnutí pokusit se zajistit, aby napříště bylo o raněné vždy postaráno. Proto napsal svou slavnou knihu *Vzpomínka na Solferino*, v níž v závěru (2004, s. 48) nastínil svůj záměr „založit ve všech evropských zemích pomocné společnosti za tím účelem, aby ošetřovaly svými dobrovolnými pracovníky válečné raněné bez rozdílu příslušnosti.“

Na počátku roku 1863 byl, v reakci na *Vzpomínku na Solferino*, na schůzi ženevské Společnosti pro veřejné blaho jmenován pětičlenný výbor, jehož úkolem měla být realizace Dunantových myšlenek. O vyváženosti tohoto výboru může svědčit jeho složení: dva lékaři, voják, právník a spisovatel (sám Dunant). Posléze se transformoval na stálý Mezinárodní výbor. Dunant byl pověřen, aby propagoval ideje Mezinárodního výboru na evropských panovnických dvorech, zatímco byla připravována pozvánka na mezinárodní konferenci do Ženevy, kde měly být tyto ideje zrealizovány. Nakonec se na konferenci, konanou v říjnu 1863, sjeli zástupci 16 evropských států.⁷⁰ Na konferenci byl založen Mezinárodní výbor pro pomoc raněným vojákům, od roku 1876 nazývaný Mezinárodní výbor Červeného kříže. (Švejnoha, 2008, s. 29-31)

Již ustavující ženevská konference ukládala státům, které se jí účastnily, závazek zřizovat autonomní národní společnosti, jež by kooperovaly s vládami svých domovských států. Během prvních deseti let po konferenci jich bylo založeno 22; jako 13. byl v září roku 1868 založen Vlastenecký pomocný spolek pro království české. Moderní terminologií jsou nazývány národní společnosti Červeného kříže. Vůbec poprvé byl Červený kříž aktivní roku 1864 během druhé šlesvické války mezi Dánskem na jedné straně a Rakouskem a Pruskem na straně druhé. V srpnu téhož roku proběhla v Ženevě konference, jejímž úkolem bylo přijetí mezinárodní úmluvy, která by

⁶⁹ V roce 1901 mu byla za jeho záslužnou činnost udělena Nobelova cena za mír.

⁷⁰ Rakousko, Švýcarsko, Itálie, Španělsko, Velká Británie, Francie, Švédsko, Nizozemsko, Rusko, Prusko, Bádensko, Bavorsko, Hannoversko, Hesensko, Sasko a Württembersko.

dostatečně upravila postavení raněných vojáků. Dne 22. srpna 1864 byla podepsána Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných v polních podmínkách, která se stala základním pramenem tehdejšího mezinárodního humanitárního práva. (Švejnoha, 2008, s. 39-43)

Kalshoven a Zegveldová (2001, s. 26-29) připomínají, že se Červený kříž v průběhu své historie podílel na vzniku dalších významných smluv na poli mezinárodního humanitárního práva: Z iniciativy Mezinárodního výboru Červeného kříže tak byly mimo jiné přijaty ženevské úmluvy z roku 1929 upravující status zraněných, nemocných a válečných zajatců, jež reflektovaly vývoj vojenství během první světové války. Po druhé světové válce pak byly roku 1949, opět z iniciativy Mezinárodního výboru, přijaty čtyři Ženevské úmluvy, jež (jak bylo popsáno výše) tvoří spolu s Dodatkovými protokoly I, II a III základ současného mezinárodního humanitárního práva.

Došlo i k organizačním změnám samotného hnutí Červeného kříže. Přestože první světová válka velmi posílila jeho postavení (působil tehdy téměř ve čtyřech desítkách zemí světa), následné velké epidemie španělské chřipky a dalších nemocí ukázaly, že jednotlivé národní společnosti potřebují koordinovat, aby mohly podobným epidemiím a jiným katastrofám efektivně čelit. V květnu roku 1919 proto byla založena Liga společností Červeného kříže, jež se od roku 1991 jmenuje Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce. (Švejnoha, 2008, s. 83-86) Její postavení, a postavení Mezinárodního výboru a národních společností, v rámci hnutí Červeného kříže popíši v následující kapitole.

2.2 Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce

Hnutí Červeného kříže je v současnosti oficiálně označováno jako Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce. V preambuli jeho Statutu⁷¹ nalezneme sedm základních principů Červeného kříže:

- (1) princip humanity (lidskosti), jenž stanoví, že základním cílem Červeného kříže je omezovat lidské utrpení a předcházet mu;
- (2) nestrannosti, podle něhož Červený kříž nediskriminuje na základě rasových, národnostních, náboženských ani jiných podobných kritérií – pacienti jsou upřednostňováni pouze na základě lékařských důvodů;
- (3) neutrality, jenž určuje, že Červený kříž zůstává v každém konfliktu neutrální;
- (4) nezávislosti, jenž deklaruje autonomnost jednotlivých národních společností Červeného kříže, přestože vždy jednají v souladu s příslušným vnitrostátním právem;
- (5) dobrovolnosti, podle něhož se jedná o neziskové hnutí;
- (6) jednotnosti, jenž stanoví, že v každém státě může působit pouze jedna národní společnost Červeného kříže; a
- (7) univerzálnosti, podle něhož mají všechny národní společnosti Červeného kříže stejné postavení.

Článek 1 Statutu určuje základní strukturu Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce:

- (1) Mezinárodní výbor Červeného kříže sídlící v Ženevě;
- (2) jednotlivé národní společnosti; a
- (3) Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce.

Celé hnutí je nezávislou mezinárodní humanitární asociací, která se skládá z uvedených tří složek. Přestože jsou nezávislé, jednotlivé složky spolu kooperují a vždy jednají v souladu se základními principy.

⁷¹ Statut Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, ve znění přijatém XXV. mezinárodní konferencí Červeného kříže, novelizovaný v roce 1995 a 2006.

Mezinárodní hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce se řídí Statutem, statuty jednotlivých složek, Ženevskými úmluvami, protokoly k nim a v menší míře též jinými mezinárodními smlouvami. Jeho mandát je dále založen mezinárodními obyčeji.⁷² Nejvyšším orgánem hnutí jsou Mezinárodní konference Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Kromě jednotlivých složek hnutí jsou účastníky konferencí také smluvní strany Ženevských úmluv. Rezoluce přijímané na konferencích jsou díky účasti států relevantní pro mezinárodní právo coby oficiální projevy vůle těchto států. Rezoluce, a konference obecně, hrají významnou úlohu při tvorbě mezinárodního humanitárního práva – často pokládající základy budoucí komplexní závazné úpravě, vymezují nové principy atd. (Jukl, 2015, s. 35-37)

Článek 5 Statutu upravuje v základních obrysech postavení Mezinárodního výboru. Klíčové jsou postavení a úkoly podle mezinárodního (humanitárního) práva, o nichž bude pojednáno níže. Z „vnitřních“ pravomocí je podstatné právo uznávat nově vznikající národní společnosti, pokud splní Statutem požadované podmínky.

Postavení národních společností konstituuje článek 3 Statutu. Jsou základními jednotkami hnutí. Spolupracují s vládními orgány svých domovských zemí v oblastech vzdělávání, zdraví a sociálního blahobytu. S vládními orgány rovněž spolupracují během živelných pohrom a podobných katastrof, při pomoci obětem ozbrojených konfliktů apod. V neposlední řadě vzdělávají veřejnost v otázkách mezinárodního humanitárního práva a šíří principy hnutí. Pomáhají také obětem ozbrojených konfliktů, jež mají mezinárodní přesah, a to prostřednictvím Mezinárodního výboru, na který delegují své zdroje. Kromě výše uvedených právních předpisů upravuje postavení národních společností také vnitrostátní právo. V případě Českého červeného kříže jde o zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži, ve znění pozdějších předpisů.

Článek 6 Statutu stanoví, že úkolem Mezinárodní federace je především koordinace jednotlivých národních společností v případech živelných a podobných pohrom, s výjimkou ozbrojených konfliktů. Při své činnosti spolupracuje nejen s národními společnostmi, ale také s Mezinárodním výborem a příslušnými vládními orgány. Sídli v Ženevě a od roku 1994 je stálým pozorovatel Valného shromáždění OSN.

⁷² To implicitně plyne též z faktu, že první Statut byl přijat až roku 1928.

2.3 Postavení v mezinárodním právu

Mezinárodní výbor Červeného kříže považuje teorie mezinárodního práva za subjekt svého druhu (*sui generis*)⁷³, který na rozdíl od klasických subjektů mezinárodního práva – států – nemá územní prvek. Subjektivitu má však pouze Mezinárodní výbor a nikoli jednotlivé národní společnosti. Státy jej pro jeho nestrannost a humanitární aktivity pověřily některými úkoly (blíže k nim viz níže). (Čepelka a Šturma, 2008, s. 93-94) Od roku 1990 je stálým pozorovatelem Valného shromáždění OSN.

Nepanuje shoda o jeho právní podstatě. Zatímco Čepelka a Šturma (2008, s. 94) tvrdí, že se jedná o nevládní organizaci, jiní autoři (Jukl, 2015, s. 38; Ondřej et al., 2010, s. 74) jej považují za hybridní entitu. Jeho hybridní povaha má spočívat v tom, že byl založen jako nevládní soukromoprávní organizace, ale v současnosti má i znaky mezivládní organizace. Státy na něj delegovaly výkon některých úkolů; je způsobilý uzavírat mezinárodní smlouvy⁷⁴; sám je zakotven v mezinárodní smlouvě. Přikláním se k názorům, které zdůrazňují jeho hybridní povahu, protože jeho mezivládní charakteristiky jsou tak výrazné, že nestačí poukazovat na jeho historicky dané nevládní postavení. Ostatně v článku 5 odstavec 1 Statutu Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce stojí, že je „nezávislou humanitární organizací mající svébytný status.“⁷⁵

Aby byla zajištěna jeho neutralita a nestrannost, disponuje Mezinárodní výbor některými výsadami a imunitami. Patří mezi ně neporušitelnost jeho budov a archivů, vynětí z celních předpisů, imunity v některých soudních řízeních a právo jeho zaměstnanců nesvědčit před trestními soudy.⁷⁶ (Ondřej et al., 2010, s. 74-75)

⁷³ Dalšími podobnými subjekty s omezenou subjektivitou jsou města s mezinárodním statutem [v minulosti jimi byly Danzig (Gdaňsk), Západní Berlín či Terst, moderními příklady jsou Jeruzalém či Mostar], Svatý stolec nebo Svrchovaný řád maltézských rytířů.

⁷⁴ Jde v první řadě o sídelní úmluvy uzavírané se státy, na jejichž území má Mezinárodní výbor zastoupení.

⁷⁵ V anglickém originálu: „[A]n independent humanitarian organization having a status of its own.“

⁷⁶ Toto privilegium potvrdil Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii v případě *Prosecutor v. Simić et al.* (1999, bod 73). Je také vyjádřeno v článku 73 odst. 4 Jednacího a důkazního řádu Mezinárodního trestního soudu.

2.4 Úkoly podle mezinárodního práva

Primárním úkolem Mezinárodního výboru Červeného kříže, který plyne ze Statutu Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce (zvláště článku 5), je ochraňovat oběti ozbrojených konfliktů a vnitrostátních nepokojů a pomáhat jim. To zahrnuje poskytování zdravotní péče, podporu jejího poskytování a nepřímo také šíření hodnot mezinárodního humanitárního práva.

Při pomoci obětem ozbrojených konfliktů a též živelných katastrof koordinuje ostatní složky Mezinárodního hnutí. Prakticky to ukazuje Jukl (2015, s. 45) na případě probíhajícího konfliktu v Sýrii: Pomoc na tamějším území je poskytována na dvou úrovních. Na mezinárodní úrovni ji poskytuje Mezinárodní výbor. Na úrovni státní je poskytována Syrským arabským Červeným půlměsícem; ten při tom koordinuje svůj postup s personálem Mezinárodního výboru. Úkolem Mezinárodní federace je pak řešit uprchlickou situaci na mezinárodní úrovni; na státní úrovni spolupracuje s národními společnostmi dotčených států.

Ženevské úmluvy zmocňují Mezinárodní výbor, aby prováděl pátrací službu. Zajišťuje ji prostřednictvím Ústřední pátrací agentury.⁷⁷ Dalším zmocněním, v praxi vykovávaným Ústřední pátrací agenturou, je provádět činnost Ústřední informační kanceláře pro válečné zajatce a pro civilisty. Působnost Mezinárodního výboru dále spočívá v implementaci mezinárodního humanitárního práva. Projevuje se zejména ve dvou rovinách. První rovinou je oblast prevence. Spočívá v již zmíněném šíření hodnot mezinárodního humanitárního práva, a to prostřednictvím poradních služeb, setkání expertů a rovněž ediční činnosti.⁷⁸ Druhou rovinou je oblast kontroly. Lze ji opět rozdělit do dvou dílčích skupin. Mezinárodní výbor může jednat jako substitut tzv. ochranné mocnosti.⁷⁹ Jednak může provádět kontrolní činnost nezávislou na tomto institutu. Delegáti Mezinárodního výboru mají svěřena práva umožňující její provádění. Jsou oprávněni vstupovat do míst, kde jsou drženy, ošetřovány nebo nuceny

⁷⁷ Založena byla roku 1869. Jejím úkolem je pátrat po vojácích a civilistech nezvěstných v důsledku ozbrojených konfliktů a osobách nezvěstných kvůli živelným katastrofám. Vede záznamy o válečných zajatcích, vystavuje jejich úmrtní listy a zprostředkovává spojení mezi nimi a jejich rodinami. V České republice působí pátrací služba Českého červeného kříže. (Švejnoha, 2008, s. 49)

⁷⁸ Díky jeho vlivu na formování pravidel mezinárodního humanitárního práva, zejména práva ženevského, bývá někdy ženevské právo nazýváno právo Červeného kříže. (Bílková, 2007, s. 21)

⁷⁹ Ochranná mocnost je stát, který chrání jako pozorovatel zájmy strany ozbrojeného konfliktu a jejich státních příslušníků ve vztahu k druhé straně ozbrojeného konfliktu. Mezinárodní právo zná tento institut již od 16. století, osvědčil se i za druhé světové války. (Pictet, 1952, s. 86-91)

pracovat osoby zbavené svobody v souvislosti s ozbrojenými konflikty nebo vnitřními nepokoji. Přitom s nimi mohou hovořit beze svědků. Mohou rovněž navštěvovat okupovaná území. S kontrolní činností Mezinárodního výboru je spojen i tzv. princip důvěrnosti. Podle něho Mezinárodní výbor svá zjištění nezveřejňuje. Neplatí ale bezvýjimečně: např. tři týdny po začátku rwandské genocidy informoval o svých poznatcích Radu bezpečnosti OSN. (Jukl, 2015, s. 39-41)

3. Právní postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech

Středobodem právního postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech je jeho ochrana. Zdravotnický personál totiž patří, jak bylo popsáno v kapitole této práce zabývající se ženevským právem, mezi chráněné osoby.

Další práva a povinnosti vztahující se na zdravotnický personál patří mezi normy mezinárodního humanitárního práva, které upravují postavení všech lidských bytostí. Právě proto bylo nezbytné popsat základní charakteristiky mezinárodního humanitárního práva jako takového. Tyto poznatky, plynoucí z první části této práce, je třeba mít při popisování právního postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech na paměti. Ilustračním příkladem může být následující situace: Lékař, jenž je mezinárodním humanitárním právem speciálně chráněn jako osoba se statutem zdravotnického personálu, se rozhodne aktivně přímo účastnit nepřátelských akcí. Není k tomu však, jako nekomatant, oprávněn. Pozbyde proto ochranu poskytovanou zdravotnickému personálu (blíže to bude popsáno níže) a bude mít postavení nelegálního komatanta se všemi negativními důsledky, které z toho plynou.

3.1 Definice

Obecně platí, že pojem zdravotnický personál zahrnuje osoby, jež plní úkoly spojené s péčí (v širokém smyslu slova) o zraněné a nemocné. Je totiž nezbytné si uvědomit, že ochrana zdravotnického personálu je svou povahou pouze podpůrná – má sloužit k ochraně zraněných a nemocných, kteří jsou ženevským právem prvotně chráněni. (Sandoz, 1987a, s. 124) Jinými slovy, zdravotnický personál je v ženevském právu chápán funkčně, nikoli formálně.

Před přijetím Dodatkového protokolu I platily pro vojenský a civilní zdravotnický personál odlišné právní režimy: Postavení vojenského zdravotnického personálu pozemních sil upravila První ženevská úmluva; Druhá ženevská úmluva zdravotnického personálu námořních sil. Postavení zdravotnického personálu civilních nemocnic vymezila Čtvrtá ženevská úmluva. (Pictet, 1952, s. 217)

První ženevská úmluva chrání následující čtyři skupiny zdravotnického personálu:

(1) Vojenský zdravotnický personál určený výhradně

(a) k vyhledávání, sbírání, dopravě nebo k ošetření raněných a nemocných anebo k zabránění nemocem nebo

(b) ke správě zdravotnických útvarů a ústavů (článek 24).

Tento tzv. stálý zdravotnický personál lze rozdělit do dvou kategorií: řádný zdravotnický personál (písm. a) a administrativní personál (písm. b). Dohromady tvoří zdravotnickou službu ozbrojených sil. Do první kategorie patří lékaři (chirurgové, zubaři atd.), sestry, nosiči nosítek a další osoby, které poskytují přímou pomoc zraněným a nemocným. Do druhé kategorie se řadí osoby, které se přímé pomoci neúčastní, jako např. úředníci nebo kuchaři. (Pictet, 1952, s. 218-219)

(2) Vojenské osoby zvláště vycvičené, aby jich mohlo být v případě potřeby použito jako ošetřovatelů nebo pomocných nosičů nosítek při vyhledávání, odnášení, převozu nebo ošetřování raněných a nemocných (článek 25).

Jedná se o tzv. dočasný personál.

(3) Personál národních společností Červeného kříže a jiných uznávaných dobrovolných pomocných společností (článek 26).

Aby však byl chráněn, musí být, jak uvádí Pictet (1952, s. 226-227), současně splněno těchto pět podmínek:

- společnost musí být uznána vládou státu, ze kterého pochází;
- musí být zmocněna k poskytování pomoci zdravotnické službě ozbrojených sil;
- nejpozději před nasazením personálu o tom musí strana, která se tak chystá učinit, uvědomit druhou stranu (samotné nasazení pak vždy probíhá na odpovědnost dané strany);
- personál musí být zaměstnán ve funkcích uvedených v bodě 1; a
- musí podléhat vojenským zákonům a předpisům.

(4) Personál uznané společnosti neutrálního státu, jež poskytla některé straně ozbrojeného konfliktu pomoc (článek 27).

Tato pomoc explicitně není vměšování se do ozbrojeného konfliktu.

Také v tomto případě musí být současně splněno pět podmínek:

- k poskytnutí pomoci musí dát vláda onoho neutrálního státu předchozí souhlas;
- neutrální vláda musí takový souhlas oznámit nepříteli strany ozbrojeného konfliktu, jíž pomoc směřuje;
- strana, jíž je pomáháno, musí pomoc povolit;
- personál musí být pod dohledem této strany;
- strana, která pomoc přijala, musí před tím, než ji použije, informovat druhou stranu.

Druhou ženevskou úmluvou jsou, jak popisuje Pictet (1960, s. 199), chráněny tyto kategorie zdravotnického personálu:

- (1) Zdravotnický personál námořnictva nebo obchodního loďstva zabývající se výhradně
 - (a) péčí o zraněné, nemocné nebo trosečníky nebo
 - (b) správou zdravotních služeb – včetně posádek nemocničních lodí.
- (2) Personál národních společností Červeného kříže a jiných uznávaných pomocných společností.

Avšak aby byl chráněn, musejí být zároveň naplněny tyto dvě podmínky:

- musí být zaměstnán ve funkcích uvedených v bodě 1 a
- musí podléhat vojenským zákonům a předpisům.

- (3) Personál uznané společnosti neutrálního státu, jež poskytla některé straně ozbrojeného konfliktu pomoc.

Čtvrtá ženevská úmluva chrání personál určený k provozu nebo k správě civilních nemocnic. Článek 20 dělí tento personál do dvou skupin:

- (1) Personál výhradně určený k provozu nebo k správě civilních nemocnic.
Do této skupiny náleží také personál pověřen vyhledáváním, sbíráním, dopravou a ošetřováním raněných a nemocných civilních osob, neduživých a rodiček.

Tento tzv. stálý personál musí splňovat dvě podmínky zároveň: Zaprvé, výše uvedené činnosti musejí být jeho relativně běžnou a trvalou náplní práce, tj. nesmí se jednat o dočasný personál. Zadruhé, těmto činnostem se musí věnovat výhradně. Tedy např. lékař, který pouze operuje zraněné, avšak

v nemocnici pracuje jen na částečný úvazek, protože má zároveň soukromou praxi, nebude do této skupiny spadat. (Pictet, 1958, s. 159)

- (2) Ostatní personál určený k provozu nebo k správě civilních nemocnic.

Tzv. dočasný personál se činností uvedeným v bodě 1 nevěnuje trvale ani výhradně. Náleží mezi něj např. onen lékař mající zároveň soukromou praxi, pomocná sestra pracující na částečný úvazek či noční strážný, jenž má i denní zaměstnání. (Pictet, 1958, s. 164-165)

Vojenský zdravotnický personál je podle Ženevských úmluv chráněn více než personál civilní. Dodatkový protokol I jednak úpravu sjednotil (odstranil tuto disproporci) a jednak ochranu rozšířil na veškerý civilní zdravotnický personál. (Kosirnik, 1997, s. 485) Sjednocenou a rozšířenou definici zdravotnického personálu obsahuje článek 8 písm. c) Dodatkového protokolu I. Jedná se o osoby, jimž dala jedna ze stran ozbrojeného konfliktu trvale anebo na přechodnou dobu za úkol, aby výhradně:

- (1) hledali, shromažďovali, přepravovali, diagnostikovali nebo léčili (včetně první pomoci) zraněné, nemocné nebo trosečníky,
- (2) se zabírali prevencí nemocí,
- (3) řídili či spravovali zdravotnické jednotky nebo
- (4) se účastnili úkolů spojených se zdravotními transporty, a to včetně jejich správy.

Pojem zdravotnický personál podle článku 8 písm. c) Dodatkového protokolu I v každém případě zahrnuje:

- (1) vojenský i civilní zdravotnický personál stran ozbrojeného konfliktu – včetně osob uvedených v První a Druhé ženevské úmluvě a osob přidělených k organizacím civilní obrany;
- (2) zdravotnický personál národních společností Červeného kříže a jiných národních dobrovolných organizací řádně uznaných a zmocněných stranou daného ozbrojeného konfliktu; a
- (3) zdravotnický personál daný k dispozici straně ozbrojeného konfliktu k humanitárním účelům
 - (a) neutrálním nebo jiným státem, který není stranou daného konfliktu,
 - (b) uznanou a zmocněnou dobrovolnou organizací takového státu nebo
 - (c) nestrannou mezinárodní humanitární organizací.

Tato definice má zároveň povahu mezinárodního obyčeje a vztahuje se nejen na mezinárodní, ale rovněž na vnitrostátní ozbrojené konflikty. (Kleffner, 2008, s. 345) Podle názoru Kalshovena a Zegveldové (2001, s. 120) mohou být úkoly ve smyslu uvedené definice zásadně dány pouze organizované a více či méně početné skupině osob.⁸⁰ Uvádějí, že za zdravotnický personál lze považovat např. celé osazenstvo nemocnice, ale nikoli samostatně praktikujícího lékaře.

Jelikož je Česká republika vázána Dodatkovým protokolem I, bude tato práce vycházet z nejširšího vymezení zdravotnického personálu a nejširší úrovně jeho ochrany.⁸¹

3.2 Ochrana

Právní ochranu zdravotnického personálu během ozbrojených konfliktů je podle mého názoru vhodné rozdělit na ochranu primární a sekundární. Jedná se o dělení postavené na kritériu předmětu ochrany. Předmětem primární ochrany je přímo zdravotnický personál jako takový. Zatímco předmětem ochrany sekundární jsou rozeznávací znaky, zdravotnické objekty či dopravní prostředky. Sekundární ochrana se na zdravotnický personál vztahuje pouze nepřímě. Je však zřejmé, že jejím účel je chránit zdravotnický personál – nebo přesněji raněné, nemocné a trosečníky, od nichž je ochrana zdravotnického personálu, jak bylo výše uvedeno, odvozena.

3.2.1 Primární

Stupeň primární ochrany zdravotnického personálu se liší podle právního režimu ozbrojeného konfliktu, ve kterém zdravotnický personál působí. Je proto třeba odlišit ochranu během konfliktů (1) mezinárodních, (2) vnitrostátních vyšší intenzity a (3) vnitrostátních nižší intenzity. Nejprve popíši ochranu zdravotnického personálu během mezinárodních ozbrojených konfliktů.

Zdravotnický personál, jsou-li mu svěřeny výhradně zdravotnické úkoly, je chráněn a respektován za všech okolností, což stanoví článek 24 První ženevské úmluvy a článek 36 Druhé ženevské úmluvy.⁸²

⁸⁰ V anglickém originálu: „[O]nly somewhat sizeable organisations would normally qualify for such an assignment.“

⁸¹ Protože však, jak již bylo výše zmíněno, některé státy Dodatkový protokol I ani II neratifikovaly, zůstává nadále relevantní pojetí zdravotnického personálu a jeho ochrana podle samotných Ženevských úmluv.

Toto pravidlo má současně obyčejovou povahu. Zdravotnický personál bude z ochrany vyňat, dopustí-li se jednání, které škodí nepříteli, ledaže je takové jednání obsahem jeho humanitárních úkolů. Tato ochrana se vztahuje i na ozbrojený zdravotnický personál, pokud jsou současně splněny dvě podmínky: (1) musí být ozbrojen pouze lehkými osobními zbraněmi⁸³ a (2) takové zbraně mohou být použity pouze k sebeobraně nebo ochraně pacientů (např. proti záškodníkům). Tudíž pokud by osobní zbraně byly použity např. proti nepřátelským silám, které by se zdravotnický personál pokoušely zajmout, pak by byl ochrany zbaven. (Henckaerts a Doswald-Beck, 2005, s. 79-86)

Ženevské úmluvy rozlišují trojí režim ochrany zdravotnického personálu z hlediska možnosti jeho zadržení (Fuchs, 2007, s. 112-113; Ondřej et al., 2010, s. 149):

- (1) Nejméně je chráněn tzv. pomocný zdravotnický personál (ve smyslu První ženevské úmluvy – viz definice v předchozí kapitole).

Je-li zajat, má status válečných zajatců včetně veškeré ochrany s tím spojené; pokud je třeba, má být užit ke zdravotní službě (článek 29 První ženevské úmluvy).

- (2) Střední stupeň ochrany je poskytován ostatním skupinám zdravotnického personálu podle První ženevské úmluvy vyjma personálu uznané společnosti neutrálního státu.

Je-li zajat, musí být vrácen straně ozbrojeného konfliktu, k níž náleží, a to včetně osobních věcí a nástrojů. Vracen má být neprodleně, ledaže to vojenská situace nedovoluje. Než bude vrácen, nemá status válečných zajatců, ale musí s ním být zacházeno přinejmenším stejně dobře jako s válečnými zajatci; navíc mu musí být umožněno ošetřovat raněné a nemocné strany, k níž náleží. (Článek 30 První ženevské úmluvy)

Zadržet ho je možné pouze za podmínky, že to vyžaduje zdravotní stav a počet ostatních válečných zajatců. Opět nemá status válečných zajatců, je nutno s ní zacházet alespoň stejně příznivě jako s válečnými zajatci a musí

⁸² Respekt a ochrana jsou vágní pojmy, které přináší interpretační problémy. Podle komentáře k Dodatkovému protokolu I (Sandoz, 1987b, s. 146) by pojem respektovat měl být vykládán jako „ušetřit, nezaútočit“ (*to spare, not to attack*) a pojem chránit jako „vystoupit na obranu dotyčného, poskytnout pomoc a podporu“ (*to come to someone's defence, to lend help and support*).

⁸³ V tomto smyslu lze, myslím si, za lehké osobní zbraně považovat např. pistole, revolvery či samopaly, nikoli ale např. lehké kulomety.

mu být umožněno ostatní válečné zajatce ošetřovat. K tomu má následující výhody:

- oprávnění navštěvovat válečné zajatce v pracovních oddílech nebo v nemocnicích mimo tábor;
- vojenským úřadům bude za odbornou činnost zadrženého personálu odpovědný nejstarší lékař s nejvyšší hodnotí, který k těmto úřadům bude mít přímý přístup; a
- nesmí být nucen k činnostem, které nesouvisejí s jeho zdravotnickým posláním.

(Článek 28 První ženevské úmluvy)

V zásadě stejný režim se vztahuje též na zdravotnický personál chráněný Druhou ženevskou úmluvou, tedy na „námořní“ zdravotnický personál. (článek 37 Druhé ženevské úmluvy).

(3) Nejvíce je chráněn personál uznané společnosti neutrálního státu.

Je-li zajat, musí být vrácen do vlasti nebo příslušné straně ozbrojeného konfliktu, a to včetně osobních věcí, nástrojů, zbraní a (je-li to možné) dopravních prostředků. Zadržen nesmí být za žádných okolností. Vracen má být neprodleně, ledaže to vojenská situace nedovoluje. Než dojde k propuštění, bude nadále vykonávat zdravotnickou službu. Musí při tom být zaopatřen, ubytován a placen stejně jako odpovídající personál strany, v jejíž moci je. (Článek 32 První ženevské úmluvy)

Henckaerts a Doswald-Becková ve své studii *Customary international humanitarian law* (2005) pravidla o zadržení zdravotnického personálu nezmiňují. Fuchs (2007, s. 113) to kritizuje, neboť podle jeho názoru se nepochybně jedná o pravidla obyčejového charakteru.

Je zakázáno zdravotnický personál (1) trestat za to, že plní své zdravotnické povinnosti, které jsou v souladu se zdravotnickou etikou, (2) nutit provádět zdravotnickou činnost v rozporu se zdravotnickou etikou a (3) nutit poskytnout informace o raněných a nemocných, pokud by takové informace mohly uškodit pacientům nebo jejich rodinám (s výjimkou případů infekčních nemocí apod.)⁸⁴

⁸⁴ Sandoz (1987c, s. 204) upozorňuje, že by bylo nepřesné tuto povinnost obsahově ztotožňovat s lékařským tajemstvím – zatímco lékařské tajemství zavazuje zdravotnický personál, tato povinnost je uložena třetím osobám.

(článek 16 Dodatkového protokolu I). První dvě pravidla mají, jak uvádějí Henckaerts a Doswald-Becková (2005, s. 86-87) obyčejovou povahu.

Právní postavení zdravotnického personálu ve vnitrostátních ozbrojených konfliktech vyšší intenzity reguluje Dodatkový protokol II. Některá pravidla jím stanovená se obsahově v zásadě shodují s příslušnými pravidly aplikovatelnými za mezinárodních konfliktů, proto je zmíním jen stručně. Zdravotnický personál musí být respektován a chráněn (článek 9 odst. 1). Je zakázáno kohokoli trestat za provedení úkonů v souladu se zdravotnickou etikou, nutit provést úkony v rozporu se zdravotnickou etikou a trestat za neposkytnutí informací o pacientech (článek 10). Zdravotnický personál zároveň během těchto konfliktů chrání dvě specifické normy. Nelze jej nutit provádět jakékoli úkony, které by byly v rozporu s Dodatkovým protokolem II (článek 10 odst. 2). A je zakázáno požadovat po něm, aby při plnění svých úkolů dával přednost jakékoliv osobě z jiných než zdravotních důvodů (článek 9 odst. 2). Fuchs (2007, s. 170) podotýká, že zdravotnický personál nemůže podle Dodatkového protokolu II nijak pozbyt ochranu; tuto mezeru však zaceluje výše popsané obyčejové pravidlo, které stanoví, že ochranu pozbyde, dopustí-li se činů škodících nepříteli.

Zdravotnický personál jako takový není během vnitrostátních ozbrojených konfliktů nižší intenzity nijak primárně chráněn. Vztahuje se na něj pouze ochrana sekundární, kterou popíši níže.

3.2.2 Sekundární

Stupeň sekundární ochrany zdravotnického personálu se, stejně jako v případě ochrany primární, liší podle právního režimu ozbrojeného konfliktu. Je proto třeba odlišit ochranu během konfliktů (1) mezinárodních, (2) vnitrostátních vyšší intenzity a (3) vnitrostátních nižší intenzity. Začnu popisem sekundární ochrany zdravotnického personálu během mezinárodních ozbrojených konfliktů.

S ochranou zdravotnického personálu úzce souvisí otázka identifikace. Ženevské úmluvy upravily použití tří rozeznávacích znaků, jsou jimi (1) červený kříž, (2) červený půlměsíc a (3) červený lev a slunce na bílém poli (článek 38 První a článek 41 Druhé ženevské úmluvy). Dodatkový protokol III k nim přidal čtvrtý rozeznávací znak, jímž je

tzv. červený krystal.⁸⁵ Všechny rozeznávací znaky mají stejný status (článek 2 odst. 1 Dodatkového protokolu III). Národní společnosti Červeného kříže, jež se rozhodnou červený krystal používat, do něj mohou pro identifikační účely vložit jiné rozeznávací znaky, jejich kombinaci nebo jiný znak, který splňuje vyjmenované podmínky (článek 3 odst. 1). Jediným znakem splňujícím ony podmínky je červená Davidova hvězda, kterou používá izraelská národní společnost Magen David Adom (Quéguiner, 2007, s. 191). V zásadě platí, že rozeznávací znaky lze používat jen k označení a na ochranu zdravotnického personálu, jednotek atp. (článek 43 a 44 První ženevské úmluvy). Dodatkový protokol I v článku 18 odst. 1 ukládá stranám ozbrojeného konfliktu povinnost pokusit se zajistit, aby byl zdravotnický personál identifikovatelný. Konkrétnější je První ženevská úmluva. V článcích 39 až 41 podrobně stanoví pravidla pro označování zdravotnického personálu, jehož postavení reguluje (viz výše). Zjednodušeně řečeno je povinen na paži nosit pásku s rozeznávacím znakem.

Podobně jako zdravotnický personál jsou chráněny zdravotnické jednotky.⁸⁶ Článek 8 písm. e) Dodatkového protokolu I je vymezuje jako zařízení a jiné jednotky organizované k zdravotnickým účelům. Zdravotnickými účely se rozumí vyhledávání, sbírání, přeprava, stanovení diagnózy nebo léčení (včetně poskytování první pomoci) raněných, nemocných a třešněníků anebo prevence nemocí. Mezi zdravotnické jednotky mimo jiné patří nemocnice a jiné podobné jednotky, transfúzní střediska, střediska a ústavy lékařské prevence, zdravotnická skladiště a zdravotnické a farmaceutické sklady takových jednotek. Mohou být vojenské nebo civilní, nepohyblivé nebo pojízdné, stálé nebo dočasné. Podle článku 12 odst. 1 Dodatkového protokolu I musejí být chráněny a respektovány za všech okolností, tudíž je na ně mimo jiné zakázáno útočit.

I toto pravidlo má obyčejovou povahu. Zdravotnické jednotky budou z ochrany vyňaty v případě, že se dopustí jednání, které škodí nepříteli, ledaže je takové jednání obsahem jejich humanitárních úkolů. Ochrany nebudou zbaveny, např. pokud je chrání ozbrojená stráž či pokud jsou u nich nalezeny zbraně a munice odebrané zraněným a nemocným. Naopak ochrany zbaveny budou např. v případě, že budou ukrývat bojeschopné komatanty nebo zbraně a municí, či dále v případě, že budou použity jako

⁸⁵ Článek 2 odst. 2 Dodatkového protokolu III ho popisuje jako „znak, tvořený červeným čtvercovým rámcem na bílém poli postaveným na hrot.“

vojenská pozorovací stanoviště nebo jako zástěrka pro krytí vojenských operací. (Henckaerts a Doswald-Beck, 2005, s. 91-97) Aby však byly z ochrany vyňaty, musejí jednak být nejprve varovány a jednak nesmí být takové varování vyslyšeno. Není požadována žádná specifická forma varování; současně platí, že musí být dáno v dostatečném předstihu. V některých případech ale předchází varování z podstaty věci nebude třeba. Bude tomu tak např. v situaci, kdy se vojenská jednotka náhle ocitne pod silnou palbou z nedaleké nemocnice. Přesto se i v takovém případě bude muset řídit principem proporcionality a snažit se vyhnout kolaterálním ztrátám. (Kleffner, 2008, s. 344)

Článek 12 odst. 3 a 4 ve vztahu ke zdravotnickým jednotkám stanoví pro strany konfliktu tři preventivní opatření. Zdravotnické jednotky musí být umístěny tak, aby nemohly být kolaterálně ohroženy vojenskými útoky. Svým umístěním současně nesmí být použity ke krytí vojenských objektů před útokem. O poloze stálých zdravotnických jednotek by se strany měly informovat. Zatímco první dvě opatření jsou pro strany závazná, třetí je svým charakterem pouze nezávazná výzva. Čtvrté preventivní opatření plyne z článku 18 odst. 4, podle kterého musí být označeny rozeznávacím znakem.

Během okupace je okupační mocnost povinna zajistit zabezpečení zdravotních potřeb civilistů. Nemůže proto zabrat civilní zdravotnické jednotky (včetně jejich zařízení a materiálu). Výjimka z uvedeného pravidla je možná za splnění tří podmínek: Zabavované prostředky jsou nutné pro ošetření raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil okupační mocnosti nebo válečných zajatců. Dané opatření je přijato jen na nezbytně nutnou dobu. A jsou nadále zabezpečovány zdravotní potřeby civilistů. (Článek 14)

Dostanou-li se vojenské zdravotnické jednoty do moci protivníka, platí obdobná úprava jako v případě zadržení zdravotnického personálu. Mohou nadále pokračovat ve své činnosti, ledaže strana, v jejíž moci jsou, sama zabezpečí raněné a nemocné (článek 19 První ženevské úmluvy). Jejich zařízení (včetně materiálu) musí zůstat vyhrazena pro raněné a nemocné. I pokud by nebyla pro svůj účel třeba, nelze je ničit (článek 33 První ženevské úmluvy).

⁸⁶ Ženevské úmluvy používají jinou terminologii, mluví totiž o zdravotnických útvech a ústavech (srov. např. článek 19 První ženevské úmluvy).

Ženevské právo chrání také zdravotnická (sanitní) letadla. Původní úpravu, kterou obsahují Ženevské úmluvy, rozšířil Dodatkový protokol I. Zdravotnická letadla jsou definována jako „všechny prostředky zdravotnické přepravy vzduchem“. Nezáleží na tom, zda jsou vojenská či civilní; musejí však být určena výhradně pro zdravotnickou přepravu⁸⁷ a být pod kontrolou dané strany ozbrojeného konfliktu. [Článek 8 písm. g), j)]

Rozlišují se tři režimy ochrany zdravotnických letadel, a to podle oblasti, ve které se pohybují:

(1) Oblasti, které nejsou pod kontrolou protější strany (článek 25). Rozumí se jimi:

- pozemní oblasti a vzdušný prostor nad nimi, které jsou fyzicky kontrolovány přátelenskými silami, a
- mořské oblasti a vzdušný prostor nad nimi, které nejsou fyzicky kontrolovány protější stranou.

V těchto oblastech musí být zdravotnická letadla respektována a ochráněna i bez dohody s protější stranou. Protější stranu lze nicméně, pro větší bezpečnost, o pohybu těchto letadel informovat.

Toto ustanovení je dle mého názoru třeba interpretovat tak, že protější strana nesmí na zdravotnická letadla v těchto oblastech za žádných podmínek útočit a v případě nutnosti je povinna poskytnout mu nezbytnou pomoc, a to nehledě na to, zda je o jejich pohybech vyzkoumáno nebo ne.

(2) Dotykové zóny (článek 26). Tedy území, kde jsou jednotky proti sobě stojících stran navzájem v dotyku (zejména vystaveny přímé palbě ze země), a vzdušný prostor nad ním.

⁸⁷ Explicitně je zakázáno používat je k dosažení jakékoli vojenské výhody, k ochraně vojenských objektů před útokem, ke shromažďování nebo předávání zpráv vojenského charakteru atp. (článek 28 Dodatkového protokolu I).

Plná ochrana je zde zdravotnickým letadlům poskytnuta jen v případě předchozí dohody stran konfliktu.⁸⁸ I když k takové dohodě nedojde, budou zdravotnická letadla létající na vlastní nebezpečí respektována, budou-li rozpoznána.

(3) Oblasti pod kontrolou protější strany (článek 27).

V těchto oblastech se rozlišují dva režimy:

- (a) Byl-li získán předchozí souhlas s přeletem dané oblasti, musí být zdravotnická letadla chráněna.
- (b) Nebyl-li souhlas získán nebo byly-li porušeny jeho podmínky v důsledku navigační chyby či výjimečné okolnosti související s bezpečností letu, je zdravotnické letadlo povinno pokoušet se informovat protější stranu a identifikovat se. Protější strana je oprávněna na něj zaútočit za splnění dvou podmínek. Zaprvé, vyvine veškeré přiměřené úsilí, aby dala příkaz k přistání na zem nebo na vodu nebo aby učinila jiná opatření na ochranu svých zájmů. Zadruhé, poskytne letadlu čas ke splnění svého příkazu.

Zdravotnická letadla musí být opatřena rozeznávacím znakem na spodních, horních i bočních plochách (článek 36 První, článek 39 Druhé a článek 22 Čtvrté ženevské úmluvy). Dodatkový protokol I v Příloze I (konkrétně ve třetí kapitole) zavedl další dobrovolné rozeznávací signály: modrý světelný přerušovaný signál, rádiové signály a elektronickou identifikaci pomocí radiolokační kontroly.

Ochrana je poskytována také nemocničním lodím. Fuchs (2007, s. 115-116) uvádí výčet plavidel, která jsou podle Druhé ženevské úmluvy a Dodatkového protokolu I – bez ohledu na jejich tonáž a včetně jejich záchranných člunů – chráněna:

- (1) vojenské nemocniční lodi určené výlučně k péči o raněné, nemocné a trosečníky a k jejich přepravě;
- (2) nemocniční lodi používané národními společnostmi Červeného kříže či jinými oficiálně uznanými pomocnými společnostmi, které strana konfliktu, k níž náleží, pověřila posláním, nebo které se podřídily straně konfliktu se souhlasem své vlády;

⁸⁸ Podmínky takové dohody vymezuje článek 29. Mimo jiné je třeba uvádět údaje o předpokládaném počtu zdravotnických letadel, jejich letových plánech a prostředcích identifikace.

- (3) nemocniční lodi, jež přepravují civilní raněné, nemocné a třeščníky;
- (4) pobřežní záchranné čluny státu nebo oficiálně uznané pomocné společnosti;
- (5) ostatní jasně označená zdravotnická plavidla.

Nemocniční lodi nesmí být napadeny nebo ukořistěny, naopak mají být respektovány a chráněny (článek 22, 24 a 25 Druhé ženevské úmluvy). Tato ochrana je ale podmíněna. Nemocniční lodi jednak nemohou být použity k jednáním škodícím nepříteli (zvláště k utajenému bezdrátovému předávání informací o něm), ledaže jsou taková jednání spáchána výlučně v rámci jejich humanitárního poslání (článek 34 Druhé ženevské úmluvy). Jednak je třeba druhé straně konfliktu alespoň deset dní před použitím nemocničních lodí, s výjimkou pobřežních záchranných člunů, oznámit jejich jména a popis (článek 22, 24, 25 Druhé ženevské úmluvy a článek 22 odst. 3 Dodatkového protokolu I).

Strany konfliktu nicméně mají vůči nemocničním lodím poměrně široká oprávnění daná jim článkem 31 Druhé ženevské úmluvy. Jsou oprávněny nemocniční lodi kontrolovat a prohlížet. Mohou odmítnout jejich pomoc, nařídít jim, aby se vzdálily, uložit jim určitý kur nebo upravit použití jejich dorozumívacích prostředků. Za závažných okolností je dokonce mohou až na sedm dní zadržet. Rovněž mohou na nemocniční lodi dočasně dosadit komisaře dohlížejíciho na splnění takovýcho příkazů.

Nemocniční lodi musí být řádně označeny. Náležitosti označení podrobně upravuje článek 43 Druhé ženevské úmluvy. Zjednodušeně řečeno platí, že všechny vnější plochy lodi musí být bílé a loď musí být na patřičných místech označena červenými kříži.

Sekundární ochrana zdravotnického personálu během vnitrostátních ozbrojených konfliktů vyšší intenzity plyne z článku 11 Dodatkového protokolu II. Zdravotnické jednotky a zdravotnické přepravní prostředky musejí být respektovány a chráněny, tedy nesmějí být kromě jiného předmětem útoku. Tuto ochranu pozbydou, budou-li použity k jednání škodícím nepříteli mimo rámec jejich humanitárního poslání. Aby však ochrany pozbyly, musejí být nejprve v dostatečném předstihu varovány a takové varování jimi nesmí být uposlechnuto.

Vnitrostátní ozbrojené konflikty nižší intenzity jsou regulovány pouze společným článkem 3 Ženevských úmluv, jenž nijak speciálně neupravuje postavení zdravotnického personálu, jednotek ani jiných podobných osob nebo objektů určených ke zdravotnickým úkolům. Vztahuje se na ně proto jen obecná ochrana, kterou společný článek 3 poskytuje. Ten stanoví, že s osobami, jež se přímo neúčastní nepřátelství,⁸⁹ musí být bezpodmínečně zacházeno lidsky, bez jakéhokoli nepříznivého rozlišování založeného na rase, náboženství, pohlaví, majetku či jakémkoli jiném obdobném znaku. Tedy v souladu s principem humanity. Konkrétně jsou zakázány tyto činy: (1) Útoky na život a zdraví (zejména vražda, zmrzačení, mučení či jiné kruté nakládání). (2) Brání rukojmí. (3) Útoky proti osobní důstojnosti (zejména ponižující a pokořující zacházení). A (4) odsouzení a vykonání popravky bez předchozího rozsudku vyneseno v řádném soudním řízení. Vedle toho ukládá společný článek 3 stranám vnitrostátního konfliktu nižší intenzity povinnost ve vztahu k raněným a nemocným; ti musejí být sebráni a ošetřeni.

⁸⁹ Např. příslušníci ozbrojených sil, kteří složili zbraně, nebo osoby, které byly vyřazeny z boje nemocí, zraněním, zadržením nebo jakoukoli jinou příčinou. Mezi osoby přímo se neúčastící nepřátelství podle mého názoru nepochybně patří zdravotnický personál.

Závěr

Cílem této práce bylo popsat problematiku právního postavení zdravotnického personálu, zvláště pak Mezinárodního výboru Červeného kříže, během ozbrojených konfliktů. Abych mohl tohoto cíle dosáhnout dostatečně systematicky, uceleně a komplexně, položil jsem si tři výzkumné otázky. Struktura této práce jim odpovídá. Tudíž jsem tím, jak jsem vypracovával její jednotlivé části, zároveň implicitně odpovídal na výzkumné otázky.

První výzkumná otázka zněla: „Jaký je mezinárodněprávní rámec ozbrojených konfliktů?“

Ozbrojené konflikty reguluje primárně mezinárodní humanitární právo (ve středně širokém pojetí). Bývá označováno jako *ius in bello*, jelikož upravuje jejich průběh nehledě na to, jak byly rozpoutány. Vychází z principu humanity (lidskosti), vojenské nutnosti, principu rozlišování, proporcionality (přiměřenosti) a rovných závazků válčících stran. Tradičně se dělí na právo haagské, jež obsahuje pravidla vedení bojových operací, a právo ženevské chránící oběti ozbrojených konfliktů.

Základním principem haagského práva je ochrana civilního obyvatelstva před účinky nepřátelství. Aby mohl být aplikován, je třeba od civilistů odlišit osoby, jež mají právo přímo se účastnit nepřátelství (tzv. kombatanty). Haagské právo stanoví zakázané způsoby vedení boje a bojové prostředky; také obsahuje pravidla ochrany kulturních statků. Ženevské právo chrání vedle obětí ozbrojených konfliktů (zranění, nemocní, trosečníci, váleční zajatci a civilisté) také osoby, které jim poskytují péči (zdravotnický a duchovní personál). Chráněny jsou rovněž objekty a zařízení, jež k poskytování péče slouží, a znaky označující uvedené osoby, objekty a zařízení. Právě ochraně zdravotnického personálu a těchto objektů, zařízení a znaků je věnována poslední část této práce, a tedy i třetí výzkumná otázka.

Pro dostatečně úplný popis mezinárodního humanitárního práva bylo třeba zaobírat se jeho působností. Věcně působí v zásadě během ozbrojených konfliktů. Klíčové je rozdělení ozbrojených konfliktů na konflikty mezinárodní a vnitrostátní, protože v nich platí odlišné právní režimy. Subjekty mezinárodního humanitárního práva jsou státy a nestátní subjekty, mezi které patří pro tuto práci významný Mezinárodní výbor Červeného kříže. Teritoriální působnost určuje, na jakém území se na chránění osoby (z pohledu této práce především na zdravotnický personál) a objekty

ochrana skutečně vztahuje. A působnost časová určuje začátek a konec aplikace mezinárodního humanitárního práva; tím je, až na výjimky, počátek a konec ozbrojeného konfliktu.

Druhá výzkumná otázka byla položena takto: „Jaká je úloha a postavení Mezinárodního výboru Červeného kříže v ozbrojených konfliktech a v mezinárodním právu jako takovém?“

Mezinárodní výbor Červeného kříže je neutrální a nestranný subjekt mezinárodního práva. K zajištění své neutrality a nestrannosti disponuje Mezinárodní výbor výsadami a imunitami. Mezinárodní právo mu svěřuje úkoly, mezi které patří ochrana obětí ozbrojených konfliktů a vnitrostátních nepokojů, provádění pátrací služby, implementace mezinárodního humanitárního práva (spočívající v prevenci i kontrole). Významný je také jeho vliv na vývoj mezinárodního humanitárního práva.

Mezinárodní výbor Červeného kříže je jednou ze tří složek Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Zbýlými dvěma složkami jsou jednotlivé národní společnosti a Mezinárodní federace společností Červeného kříže a Červeného půlměsíce. Mezinárodní výbor ostatní složky koordinuje.

Třetí, poslední, výzkumná otázka zněla: „Jaký je právní status, a z něj vyplývající ochrana, zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech?“

K zodpovězení této výzkumné otázky bylo v první řadě třeba zdravotnický personál vymezit. Ukázalo se, že existuje vymezení starší (podle Ženevských úmluv z roku 1949) a novější (podle Dodatkového protokolu I z roku 1977). Pro Českou republiku je závazné vymezení novější. Zdravotnický personál je vymezen poměrně široce – tento status mají lékaři i kuchaři v nemocnicích – obsahuje však klíčový definiční znak. Je jím výhradnost – daná osoba se musí zabývat výhradně péčí o zraněné, nemocné a trosečníky, a to přímo či nepřímo.

Právní postavení zdravotnického personálu v ozbrojených konfliktech upravuje mezinárodní humanitární právo jako celek. Obecně jej tak chrání základní principy mezinárodního humanitárního práva, pravidla haagského práva a další instituty popsané v první části této práce. Ochranu zdravotnického personálu garantovanou normami ženevského práva, jež je určena výhradně jemu, jsem se rozhodl rozdělit na ochranu primární a sekundární.

Předmětem primární ochrany je přímo zdravotnický personál jako takový. Stupeň ochrany zdravotnického personálu se liší podle právního režimu ozbrojeného konfliktu, ve kterém zdravotnický personál působí. Plná ochrana je mu poskytována během konfliktů mezinárodních. Omezeně je chráněn během vnitrostátních konfliktů vyšší intenzity. Základním pravidlem je v případě obou typů konfliktů povinnost chránit jej a respektovat za všech okolností. Nejedná se ale o pravidlo absolutní. Dopustí-li se činů škodících nepříteli, bude z ochrany vyňat. Během vnitrostátních konfliktů nižší intenzity není nijak primárně chráněn. Vztahuje se na něj pouze obecná minimální ochrana, jakési humanitární minimum, podle společného článku 3 Ženevských úmluv.

Sekundární ochrana se na zdravotnický personál vztahuje pouze nepřímo. Předmětem její ochrany jsou zdravotnické objekty a zařízení (označované jako zdravotnické jednotky), zdravotnické dopravní prostředky či rozeznávací znaky. I sekundární ochrana má tři rozdílné stupně. Plná ochrana je poskytována během mezinárodních konfliktů. Omezená ochrana je aplikována během vnitrostátních konfliktů vyšší intenzity. V obou případech také platí povinnost ochrany a respektu. Předměty ochrany ji však pozbydou, jsou-li použity k činům škodícím nepříteli. V případě ozbrojených konfliktů nižší intenzity se opět uplatní jen minimální ochrana podle společného článku 3 Ženevských úmluv.

Použitá literatura a zdroje

Knihy

BAJGAR, Jiří, Zuzana ERLEBACHOVÁ, Ivo HLAVÁČEK, Hans Peter HECKNER, Karel HOLUB a Věra KOSINOVÁ, 1992. *Haagské úmluvy v systému mezinárodního humanitárního práva*. Díl I. Praha: Správa sociálního řízení FMO. ISBN 80-85469-31-6.

BARASH, David P. a Charles WEBEL, 2002. *Peace and conflict studies*. Thousand Oaks: Sage Publications. ISBN 0-7619-2507-4.

BELLING, Vojtěch, 2014. *Zrození suveréna: pojem suverenity a jeho kritika v moderní politické a právní filosofii*. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-349-3.

BÍLKOVÁ, Veronika, 2007. *Úprava vnitrostátních ozbrojených konfliktů v mezinárodním humanitárním právu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta v nakl. IFEC, Beroun. ISBN 978-80-85889-82-6.

BLACK, Cyril, Richard FALK, Klaus KNORR a Oran YOUNG, 1968. *Neutralization and world politics*. Princeton: Princeton University Press. ISBN 978-1-4008-7471-2.

CLAUSEWITZ, Carl von, 2008. *O válce*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1598-3.

CORTEN, Olivier, 2010. *The law against war: the prohibition on the use of force in contemporary international law*. Oxford: Hart. ISBN 978-1-84946-358-4.

ČEPELKA, Čestmír a Pavel ŠTURMA, 2008. *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7179-728-9.

DETTER, Ingrid, 2000. *The law of war*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0-521-78775-0.

DINSTEIN, Yoram, 2004. *The conduct of hostilities under the law of international armed conflict*. New York: Cambridge University Press. ISBN 05-218-3436-8.

FUCHS, Jiří, 2007. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany – Agentura vojenských informačních služeb. ISBN 978-80-7278-424-0.

GERLOCH, Aleš, 2013. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-454-1.

GRAY, Colin S, 2007. *War, peace and international relations: an introduction to strategic history*. 1st ed. New York: Routledge. ISBN 978-0-415-38638-8.

HENCKAERTS, Jean-Marie a Louise DOSWALD-BECK, 2005. *Customary international humanitarian law*. Vol. I: Rules. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0-521-80899-5.

JELÍNEK, Jiří a kol., 2016. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-120-5.

KALSHOVEN, Frits a Liesbeth ZEGVELD. *Constraints on the waging of war: an introduction to international humanitarian law*. 3rd ed. Geneva: ICRC, 2001. ISBN 2-88145-115-2.

MALENOVSKÝ, Jiří, 2008. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podstatně upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4474-6.

MALENOVSKÝ, Jiří, 2014. *Mezinárodní právo veřejné: obecná část a poměr k jiným právním systémům*. 6., upr. a dopl. vyd. Brno: Doplněk. ISBN 978-80-7239-318-3.

MULINEN, Frédéric de, 1991. *Příručka mezinárodního humanitárního práva pro ozbrojené síly*. Praha: Magnet-Press. ISBN 80-854-3430-X.

ONDŘEJ, Jan, Pavel ŠTURMA, Veronika BÍLKOVÁ, Dalibor JÍLEK a kol., 2010. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-185-7.

PICTET, Jean S., ed., 1952. *I Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field: Commentary*. Geneva: International Committee of the Red Cross. ISBN 2-88145-065-2.

PICTET, Jean S., ed., 1958. *IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War: Commentary*. Geneva: International Committee of the Red Cross. ISBN 2-88145-055-5.

PICTET, Jean S., ed., 1960. *II Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea: Commentary*. Geneva: International Committee of the Red Cross. ISBN 2-88145-051-2.

POTOČNÝ, Miroslav a Jan ONDŘEJ, 2011. *Mezinárodní právo veřejné: zvláštní část*. 6., dopl. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-398-1.

ROGERS, A. P. V, 2004. *Law on the battlefield*. 2nd ed. New York: Juris Publishing. ISBN 1-929446-58-6.

SASSÒLI, Marco, David M. OLSON, Nicolas A. DUPIC, Lina MILNER a Antoine A. BOUVIER, 1999. *How does law protect in war?: cases, documents, and teaching materials on contemporary practice in international humanitarian law*. Geneva: International Committee of the Red Cross. ISBN 2-88145-110-1.

SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz, 2006. *Mezinárodní právo veřejné*. 3. vyd. Praha: ASPI. ISBN 80-735-7178-1.

SIVAKUMARAN, Sandesh, 2014. *The law of non-international armed conflict*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-872228-1.

SOLIS, Gary D., 2010. *The law of armed conflict: international humanitarian law in war*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-87088-7.

ŠVEJNOHA, Josef, 2008. *Historie Mezinárodního Červeného kříže*. Praha: Úřad Českého červeného kříže. ISBN 978-80-87036-28-0.

ZEGVELD, Liesbeth, 2002. *Accountability of armed opposition groups in international law*. New York: Cambridge University Press. ISBN 05-218-1130-9.

ZIEGLER, David W, 1987. *War, peace, and international politics*. 4th ed. Boston: Little, Brown. ISBN 03-169-8775-1.

Příspěvky ve sbornících

FAIX, Martin, 2015. Medzinárodné organizácie a medzinárodné humanitárne právo. In: BÍLKOVÁ, Veronika, ed. *Mezinárodní humanitární právo – vznik, vývoj a nové výzvy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, s. 49-62. ISBN 978-80-87975-35-0.

FLECK, Dieter, 2008. The Law of Non-International Armed Conflicts. In: FLECK, Dieter, ed. *The handbook of international humanitarian law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, s. 605-633. ISBN 978-0-19-923250-5.

IPSEN, Knut, 2008. Combatants and Non-Combatants. In: FLECK, Dieter, ed. *The handbook of international humanitarian law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, s. 79-117. ISBN 978-0-19-923250-5.

JUKL, Marek, 2015. Mezinárodní Červený kříž, role jeho komponent a mezinárodní humanitární právo. In: BÍLKOVÁ, Veronika, ed. *Mezinárodní humanitární právo – vznik, vývoj a nové výzvy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, s. 34-46. ISBN 978-80-87975-35-0.

KLEFFNER, Jann K., 2008. Protection of the Wounded, Sick, and Shipwrecked. In: FLECK, Dieter, ed. *The handbook of international humanitarian law*. 2nd ed. New York: Oxford University Press, s. 325-365. ISBN 978-0-19-923250-5.

MRÁZEK, Josef, 2015. Mezinárodní humanitární právo a nestátní aktéři v ozbrojených konfliktech. In: BÍLKOVÁ, Veronika, ed. *Mezinárodní humanitární právo – vznik, vývoj a nové výzvy*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, s. 77-101. ISBN 978-80-87975-35-0.

SANDOZ, Yves, 1987a. Protocol I – Article 8. In: SANDOZ, Yves, Christophe SWINARSKI a Bruno ZIMMERMANN, eds. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: International Committee of the Red Cross, s. 113-135. ISBN 90-247-3460-6.

SANDOZ, Yves, 1987b. Protocol I – Article 10. In: SANDOZ, Yves, Christophe SWINARSKI a Bruno ZIMMERMANN, eds. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: International Committee of the Red Cross, s. 146-148. ISBN 90-247-3460-6.

SANDOZ, Yves, 1987c. Protocol I – Article 16. In: SANDOZ, Yves, Christophe SWINARSKI a Bruno ZIMMERMANN, eds. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: International Committee of the Red Cross, s. 197-208. ISBN 90-247-3460-6.

STŘÍTECKÝ, Vít, 2009. Válka (war). In: KRATOCHVÍL, Petr a Petr DRULÁK, eds. *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, s. 312-314. ISBN 978-80-7367-469-4.

SUCHÝ, Petr, 2012. Výzkum konfliktů – terminologie a typologie. In: POSPÍŠIL, Ivo, Zdeněk KŘÍŽ a kol. *Ozbrojené konflikty po konci studené války*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, s. 13-24. ISBN 978-80-210-6047-0.

ZIMMERMANN, Bruno, 1987. Protocol I – Article 1. In: SANDOZ, Yves, Christophe SWINARSKI a Bruno ZIMMERMANN, eds. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: International Committee of the Red Cross, s. 33-56. ISBN 90-247-3460-6.

Články

ALDRICH, George H., 2002. The Taliban, Al Qaeda, and the Determination of Illegal Combatants. *The American Journal of International Law*. **96**(4), 891-898. DOI: 10.2307/3070684. ISSN 0002-9300.

BÍLKOVÁ, Veronika, 2006. Zamyšlení nad studií "Obyčejové mezinárodní humanitární právo". *Právník*. **145**(10), 1205-1229. ISSN 0231-6625.

DÖRMANN, Knut, 2003. The legal situation of "unlawful/unprivileged combatants". *International Review of the Red Cross*. **85**(849), 45-74. DOI: 10.1017/S0035336100103521. ISSN 1816-3831.

FAST, Larissa, 2016. Unpacking the principle of humanity: Tensions and implications. *International Review of the Red Cross*. **97**(897/898), 111-131. DOI: 10.1017/S1816383115000545. ISSN 1816-3831.

GRIGNON, Julia, 2014. The beginning of application of international humanitarian law: A discussion of a few challenges. *International Review of the Red Cross*. **96**(893), 139-162. DOI: 10.1017/S1816383115000326. ISSN 1816-3831.

JUKL, Marek, 2010. K pojmu přímé účasti na nepřátelství. *Vojenské rozhledy*. **19**(51)(3), 168–180. ISSN 1210-3292.

JUKL, Marek, 2011. Hlavní zásady mezinárodního humanitárního práva. *Vojenské rozhledy*. **20**(52)(4), 178–184. ISSN 1210-3292.

KOSIRNIK, René, 1997. The 1977 Protocols: a landmark in the development of international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. **37**(320), 483-505. DOI: 10.1017/S0020860400076786. ISSN 0020-8604.

MÉGRET, Frédéric, 2002. 'War'? Legal Semantics and the Move to Violence. *European Journal of International Law*. **13**(2), 361-399. ISSN 1464-3596.

MILANOVIC, Marko, 2014. The end of application of international humanitarian law. *International Review of the Red Cross*. **96**(893), 163-188. DOI: 10.1017/S181638311500003X. ISSN 1816-3831.

MITCHELL, R. Judson, 1972. The Brezhnev Doctrine and Communist Ideology. *The Review of Politics*. **34**(2), 190-209. ISSN 0034-6705.

QUÉGUINER, Jean-François, 2007. Commentary on the Protocol additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Adoption of an Additional Distinctive Emblem (Protocol III). *International Review of the Red Cross*. **89**(865), 175-207. DOI: 10.1017/S1816383107001026. ISSN 1816-3831.

RWELAMIRA, Medard R., 1987. The role of international humanitarian law in internal disturbances and tension situations: Some reflections. *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*. **20**(2), 175-189. ISSN 0010-4051.

SCHMITT, Michael N., 2010. Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance. *Virginia Journal of International Law*. **50**(4), 795-839. ISSN 0042-6571.

TICEHURST, Rupert, 1997. The Martens Clause and the Laws of Armed Conflict. *International Review of the Red Cross*. **37**(317), 125-134. DOI: 10.1017/S002086040008503X. ISSN 0020-8604.

VITÉ, Sylvain, 2009. Typology of armed conflicts in international humanitarian law: legal concepts and actual situations. *International Review of the Red Cross*. **91**(873), 69-94. DOI: 10.1017/S181638310999021X. ISSN 1816-3831.

WALLENSTEEN, P. a M. SOLLENBERG, 2001. Armed Conflict, 1989-2000. *Journal of Peace Research*. **38**(5), 629-644. DOI: 10.1177/0022343301038005008. ISSN 0022-3433.

Právní předpisy

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I) z roku 1977

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II) z roku 1977

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o přijetí dalšího rozeznávacího znaku (Protokol III) z roku 2005

Charta Spojených národů z roku 1945

Jednací a důkazní řád Mezinárodního trestního soudu ze dne 9. září 2002

Statut Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce, ve znění přijatém XXV. mezinárodní konferencí Červeného kříže, novelizovaný v roce 1995 a 2006

Úmluva o zákazu kazetové munice z roku 2008

Úmluva o zákazu vývoje, výroby a hromadění zásob bakteriologických (biologických) a toxinových zbraní a o jejich zničení z roku 1972

Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení z roku 1993

Úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války z roku 1899

Zákon č. 126/1992 Sb., o ochraně znaku a názvu Červeného kříže a o Československém červeném kříži, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války z roku 1949

Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli z roku 1949

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a třešněníků ozbrojených sil na moři z roku 1949

Soudní rozhodnutí a podobné dokumenty

Meziamerická komise pro lidská práva

Juan Carlos Abella v. Argentina (La Tablada), [1997] Case No. 11.137, Report No. 55/97.

Mezinárodní soudní dvůr

Case Concerning U.S. Diplomatic and Consular Staff in Tehran (U.S. v. Iran), [1980] ICJ Reports, p. 3.

East Timor (Portugal v. Australia), Judgment, [1995] ICJ Reports, p. 90.

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion, [2004] ICJ Reports, p. 136.

Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, [1996] ICJ Reports, p. 226.

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment, [1986] ICJ Reports, p. 14.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

Prosecutor v. Dusko Tadić, Decision on the Defense Motion for Intercutory Appeal on Jurisdiction, [1995] ICTY No. IT-94-1-AR 72.

Prosecutor v. Naletilić & Martinović, Judgement (Trial Chamber), [2003] ICTY No. IT-98-34-T.

Prosecutor v. Pavle Strugar, Trial Judgement, [2005] ICTY No. IT-01-42-T.

Prosecutor v. Simić et al., Decision on the Prosecution Motion under Rule 73 for a Ruling concerning the Testimony of a Witness, [1999] ICTY No. IT-95-P.

Prosecutor v. Stanislav Galić, Trial Judgement, [2003] ICTY No. IT-98-29-T.

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu

The Prosecutor of the Tribunal against Jean Paul Akayesu, [1998] Case No: ICTR-96-4-T.

Elektronické zdroje

BERMAN, Paul, 2012. When does violence cross the armed conflict threshold?: Current dilemmas. In: *13th Bruges Colloquium on International Humanitarian Law: Scope of Application of International Humanitarian Law* [online]. Dostupné z: https://www.coleurope.eu/sites/default/files/uploads/page/collegium_43_webversie.pdf [cit. 2017-04-30]

DUNANT, Henri, 2004. *Vzpomínka na Solferino* [online]. 1. vyd. Praha: Úřad Českého červeného kříže. Dostupné z: http://www.cervenýkriz.eu/cz/mhp_knihovna/solferino.pdf [cit. 2017-03-28]

ICRC, 2016. *Annual Report 2015* [online]. International Committee of the Red Cross. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/document/annual-report-2015-icrc> [cit. 2017-04-15]

JINKS, Derek, 2003. The Temporal Scope of Application of International Humanitarian Law in Contemporary Conflicts. In: *Harvard Program on Humanitarian Policy and Conflict Research* [online]. Dostupné z: <http://www.hpcrresearch.org/sites/default/files/publications/Session3.pdf> [cit. 2017-04-04]

JOHNSTON, Chris, 2015. MSF Afghanistan hospital airstrike death toll reaches 42. *The Guardian* [online]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/dec/12/msf-afghanistan-hospital-airstrike-death-toll-42> [cit. 2017-05-01]

KEARNEY, Seamus, 2015. Deadly rocket attack on hospital in rebel-held Donetsk in Ukraine. *Euronews* [online]. Dostupné z: <http://www.euronews.com/2015/02/04/deadly-rocket-attack-on-hospital-in-rebel-held-donetsk-in-ukraine> [cit. 2017-05-06]

REEVELL, Patrick, 2017. Report suggests Russia tried to conceal airstrikes on Syrian hospitals. *ABC News* [online]. Dostupné z: <http://abcnews.go.com/International/report-suggests-russia-conceal-airstrikes-syrian-hospitals/story?id=45458752> [cit. 2017-05-06]

Seznam zkratek

Čtvrtá ženevská úmluva	Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války z roku 1949
Dodatkový protokol I	Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I) z roku 1977
Dodatkový protokol II	Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter (Protokol II) z roku 1977
Dodatkový protokol III	Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o přijetí dalšího rozeznávacího znaku (Protokol III) z roku 2005
Druhá ženevská úmluva	Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři z roku 1949
Charta OSN	Charta Spojených národů z roku 1945
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů
První ženevská úmluva	Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli z roku 1949
Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Třetí ženevská úmluva	Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci z roku 1949
USA	Spojené státy americké
Ženevské úmluvy	Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949

Seznam tabulek

Tabulka 1: Klasifikace ozbrojených konfliktů.....	25
Tabulka 2: Právní režimy v jednotlivých druzích ozbrojených konfliktů	26